

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA İLİ HARMANCIK İLÇESİNİN
SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE GÖÇ SORUNUNUN
İNCELENMESİ

Hasan KARAHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

BURSA 2006

ÖZET

Toplum yapımızın sorunları ve çözüm yollarını belirleyebilmek, ancak Türkiye’de toplumsal değişimlere yönelik araştırmalara daha fazla ağırlık verilmesiyle mümkündür.

Ülkemizde son yıllarda kırsal yapı üzerine yapılan araştırmalara büyük önem verilmektedir. Bu yapılan araştırmalarla, toplumsal yapının her yönü incelenmekte, değişimler hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilmekte ve buna göre önlemler almak mümkün olmaktadır. Bu tür araştırmalar çoğaldıkça, kırsal kesime yönelik politikaların daha gerçekçi ve etkileyici olacağı söylenebilir.

Bu çalışmada Bursa iline bağlı Harmancık ilçesinde, göç sonrası toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin sosyal ve ekonomik yönden incelenmesi ve göç yapısı ile ilçedeki mevcut durumun halkın göç eğilimine olan etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Harmancık’taki ailelerin sosyal ve ekonomik yapısı ile göç olgusu ve göç eğilimlerini incelemek üzere, alanda bulunan ailelerden örnekleme yoluyla seçilmiş kişilere uygulanan anketler değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucuna göre; göç sonrası aile genişliği küçülmüş olup, genelde 4 ve 5 kişilik aileler görülmektedir. Ailelerin çoğu düşük gelir düzeyindedir. Buda ailelerin tasarruf yapma ve lüks olarak tanımlanabilecek eşyalara sahip olmalarını sınırlandırmaktadır. Ailelerin kültürel faaliyetlerle ilişkisi çok azdır. Boş vakitlerde genelde televizyon izlenilmekte ve kahvehanelere gidilmekte olup, kitap ve gazete okuma alışkanlığı çok alt düzeydedir.

Ailelerin geleceğe ilişkin bakışları karamsar olup, genelde daha iyi bir iş ve çocuklarına iyi bir yaşam sağlamak amaç edinilmiştir. İlçeden göçün en önemli sebebi, kırsal kesimin iticiliğidir. Bunlar, işsizlik, dar bir sosyal çevre, sosyal ve kültürel etkinlikler gibi hizmetlerin yetersizliği ile eğitim konusunda ilçede yeterli öğretim tekniklerinin bulunmamasıdır. Göç eğilimi daha çok genç yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Göç edenlerin ve göç eğiliminde olanların nedeni, işsizlik doğrultusunda, yörede iş sahasının bulunmayışı ve tarımsal üretimde de ailelerin yeterli araziye sahip olmaması, insanları bu gibi yörelerden uzaklaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Harmancık, İç Göç, Sosyal ve Ekonomik Yapı, Demografi, Kültürel Yapı.

ABSTRACT

The determination of the problems of our public structure and creating solutions is only possible by doing extensive research on the changes in the society in Turkey.

More emphasis has been put on research involving the structure of rural areas in our country in recent years. It is possible to acquire detailed information about the changes and to provide solutions according to the information obtained from such research revealing the public structure from various aspects. It is likely that more realistic and effective policy can be formed in parallel to increasing numbers of such research about rural areas.

The aim of this study is to investigate the social and economical aspects of the after-migration changes in the public structure in Harmancık town of Bursa, to evaluate the structure of migration and to investigate the effect of status quo on the tendency of public to migrate. Surveys were applied to local people determined by sampling methods to investigate the social and economical structure of the families and their tendency to migrate.

According to the results of the study, the size of the families was narrowed to 4 or 5 people after migration. Most of the families are from low income group. This situation restricts the families from having households that can be classified as luxurious and forces them to spare money. The families have very limited contact with cultural activities. Family members spend their free time by watching TV or going to coffee shops, and the custom of reading books or daily newspapers is very low. The family members are pessimistic about the future and their main goal is to have a good job and to provide their children with better living standards.

The main reason underlying migration is the repelling characteristics of living in a rural area. These include unemployment, constricted social contacts, insufficiency of social and cultural services, and insufficiency of favorable education facilities. The tendency of migration is higher among the younger generation. The reason of this tendency is the lack of suitable vacancies in town and the insufficiency of agricultural fields belonging to the family.

Key words: Harmancık, Social and Economical Structure, Demography, Cultural Structure.

İÇİNDEKİLER**Sayfa No**

1. GİRİŞ	1
1.1. Göçün Tanımı	1
1.2. Göçün Nedenleri	1
1.3. Türkiye’de İç Göç	3
1.4. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	4
2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
3. MATERYAL VE METOD	9
3.1. Materyal	9
3.2. Metod	9
4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	11
4.1. İlçenin Konumu	11
4.2. Tarihçesi	11
4.3. İlçenin Doğal Özellikleri	12
4.3.1. İklim	12
4.3.2. Bitki Örtüsü	12
4.3.3. Akarsular	12
4.4. Nüfus Gelişimi ve Dağılımı	13
4.5. Ekonomik Yapısı	14
4.5.1. Tarımsal Yapısı	14
4.5.1.1. Ekilen Tarla Ürünleri ve Üretim Miktarları	16
4.5.1.2. Sebze Ekim Alanları ve Üretim Miktarları	16
4.5.1.3. Meyvecilik	17
4.5.1.4. Hayvancılık	18
4.5.1.5. Doğrudan Gelir Desteği	19
4.5.2. Sanayi ve Ticaret Hayatı	19
4.6. İlçenin Eğitim Yapısı	20
4.7. İlçede Aile Hayatı	22
4.8. İlçede Sosyal Hayat	22

5. HARMANCIK İLÇESİ AİLELERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI	24
5.1. Demografik Yapı	24
5.1.1. Cinsiyet Durumu	24
5.1.2. Aile Büyüklüğü	25
5.1.3. Ailelerin Yaş Dağılımı	26
5.2. Ekonomik Yapı	26
5.2.1. Çalışma Durumu	26
5.2.2. Sosyal Güvence Durumu	27
5.2.3. Gelir Durumu	28
5.2.4. Tüketim İlişkisi	29
5.2.5. Tarımsal Üretim	30
5.2.5.1. Arazi Dağılımı	31
5.2.5.2. Bitkisel Üretim	31
5.2.5.3. Hayvansal Üretim	32
5.2.6. Tarımsal Kredi Kullanım Durumu	33
5.2.7. Tasarruf Değerlendirme Şekli	34
5.2.8. Meskenler İle İlgili Bilgiler	36
5.2.8.1. Mülkiyet Şekli	36
5.2.8.2. Meskenlerin Yapı Özelliği	38
5.2.8.3. Meskenlerde Tuvalet ve Oda Durumu	39
5.2.9. Kullanılan ve Sahip Olunan Varlıklar	40
5.3. Sosyal Yapı	43
5.3.1. Evlenme Yaşı	43
5.3.2. Akraba Evliliği İle İlgili Bilgiler	45
5.3.2.1. Eğitimin Akraba Evliliği Üzerine Etkisi	46
5.3.3. Kadın Çalışmasına Olan Bakış	47
5.3.3.1. Eğitim Düzeyi İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki	48
5.3.3.2. Gelir Durumu İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki	49
5.3.4. Gelecek İle İlgili Beklentiler	49
5.3.5. Sorun Giderme ve Güven Duygusu	50
5.3.6. Çocukların Karşı Cinsten Biriyle Flört Etmesi Konusundaki Düşünceler	51

5.3.7. Çocuklarının Evleneceği Kişide Aranılan Özellikler	52
5.3.8. Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri	53
5.3.9. Batıl İnanç Durumu	54
5.4. Ailelerin Kültürel Etkinliklerle Olan İlişkisi	55
5.4.1. Sivil Topluluklara Üyelik Durumu	55
5.4.2. Boş Zamanları Değerlendirme Şekli	56
5.4.3. TV ve Gazeteden Yararlanma Durumu	57
5.4.4. Kursa Katılım Durumu	59
5.5.Harmancık İlçesi Ailelerinin Eğitim Yapısı	60
5.5.1. Aile Üyelerinin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumları	61
5.5.2. Aile Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyi	64
5.5.3. Çocuklar İçin İstenilen Eğitim Düzeyi İle İstenilen Çocuk Sayısı	64
5.5.4. Eğitim ve Göç İlişkisi	66
5.5.5. Aile Reislerinin Eğitim Düzeyi İle Çocuklarıyla Olan	
Görüş Farkı Arasındaki İlişki	67
6. GÖÇ ve HARMANCIK	69
6.1. Göç Eden Kişiler İle İlgili Bilgiler	69
6.2. Göç Eğilimi	70
6.3. Gelir İle Göç Etmek İsteyenler Arasındaki İlişki	73
6.4. Harmancıktan Göçün Nedenleri	74
6.5. Harmancığın Çekici ve İtici Tarafları	75
6.6.Yöreyi Kalkındırmak İçin Yapılabilecekler	77
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	79
KAYNAKLAR	86
TEŞEKKÜR	93
ÖZGEÇMİŞ	94

ÇİZELGELER DİZİNİ**Sayfa No**

Çizelge 4.1. İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı	13
Çizelge 4.2. 2004 Yıl Ortası İtibariyle Harmancığın Cinsiyete Göre Nüfus Durumu	14
Çizelge 4.3. İlçenin Genel Arazi Dağılımı	15
Çizelge 4.4. Tarım Arazisinin Kullanım Durumu	15
Çizelge 4.5. Ekilen Tarla Ürünleri ve Üretim Miktarları	16
Çizelge 4.6. Sebze Ekim Alanları ve Üretim Miktarları	17
Çizelge 4.7. Meyve Üretim Alanı ve Üretim Miktarları	18
Çizelge 4.8. İlçenin Başlıca Hayvan Varlığı	18
Çizelge 4.9. Harmancık Orta Öğretim Kurumu	21
Çizelge 4.10. Harmancık İlçesi İlköğretim Okulları	21
Çizelge 5.1. Hane Halkı Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı	24
Çizelge 5.2. Hane Halkı Büyüklüğü	25
Çizelge 5.3. Hane Halkının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	26
Çizelge 5.4. Çalışma Durumu	27
Çizelge 5.5. Sosyal Güvence Durumu	27
Çizelge 5.6. Aylık Ortalama Gelir	28
Çizelge 5.7. Ek Gelir Elde Edenlerin Ek Gelir Kaynağına Göre Dağılımı	29
Çizelge 5.8. Ev İhtiyacı İçin Üretilenler	30
Çizelge 5.9. Arazi Dağılımı	31
Çizelge 5.10. Bitkisel Üretim	32
Çizelge 5.11. Hayvansal Üretim	32
Çizelge 5.12. Tarımsal Kredi Kullanma Durumu	33
Çizelge 5.13. Kredi Kullanım Şekli	33
Çizelge 5.14. Tarımsal Kredi Kullanmama Nedeni	34
Çizelge 5.15. Tasarruf Yapma Durumu	35
Çizelge 5.16. Tasarruf Değerlendirme Şekli	35
Çizelge 5.17. Gelirin Tasarruf Yapma Durumu İle Olan İlişkisi	36
Çizelge 5.18. Oturulan Evin Mülkiyeti	37
Çizelge 5.19. Mülkiyet Durumu ile Mülkiyetin Elde Edilişi Arasındaki İlişki	37
Çizelge 5.20. Aylık Kira Bedeli	38

Çizelge 5.21. Meskenlerin Yapı Özelliği	38
Çizelge 5.22. Meskenlerin Tipleri İle Meskenlerde Kullanılan Yapı Malzemesi Arasındaki İlişki	39
Çizelge 5.23. Meskenlerin Tipleri İle Meskenlerde Mevcut Tuvalet Durum Arasındaki İlişki	39
Çizelge 5.24. Oda Sayısı İle Meskende Yaşayan Kişi Sayısı Arasındaki ilişki	40
Çizelge 5.25. Hane Halkının Kullandığı Eşyalar Ve Sahip Olduğu Varlıklar	40-41
Çizelge 5.26. Gelir İle Evde Bulunan Eşyalar Arasındaki İlişki	42
Çizelge 5.27. Gelir İle Sahip Olunan Eşyalar Arasındaki İlişki	43
Çizelge 5.28. Ailelerde İlk Evlenme Yaşı	44
Çizelge 5.29. Çocuklar İçin İstenen Evlilik Yaşı	45
Çizelge 5.30. Aile Nüfuslarında Akraba Evliliği İle Yakınlık Derecesi Arasındaki ilişki	46
Çizelge 5.31. Eğitim İle Akraba Evliliği Arasındaki İlişkisi	46
Çizelge 5.32. Kadınların Çalışması İle İlgili Düşünce	47
Çizelge 5.33. Eğitim Düzeyi İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki	48
Çizelge 5.34. Gelir Durumu İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki	49
Çizelge 5.35. Aile Reisinin Gelecekle İlgili Beklentisi	50
Çizelge 5.36. Kendiniz İle İlgili Konularda Başkalarına Danışıyor musunuz?	50
Çizelge 5.37. En Çok Güven Duyulan Kişiler	51
Çizelge 5.38. Çocukların Karşı Cinsleriyle Arkadaşlık Etmesi Konusundaki Düşünce	52
Çizelge 5.39. Uygun Görme Nedeni	52
Çizelge 5.40. Uygun Görmeme Nedeni	52
Çizelge 5.41. Çocukların Evleneceği Kişide Aranılan Özellik	53
Çizelge 5.42. Komşu ve Akrabalarla Yardımlaşma Düzeyi Ve Nedeni	53
Çizelge 5.43. Batıl İnanç Durumu	55
Çizelge 5.44. Yaşa Göre Batıl İnanç Durumu	55
Çizelge 5.45. Sivil Topluluklara Üyelik Durumu	56
Çizelge 5.46. Üye Olunan Topluluklar	56
Çizelge 5.47. Boş Zamanları Değerlendirme Şekli	57
Çizelge 5.48. Güncel Haberleri Takip Etme	58
Çizelge 5.49. TV'den Yararlanma Durumu	58

VIII

Çizelge 5.50. En Çok Seyredilen Programlar	59
Çizelge 5.51. Herhangi Bir Kursa Katılan Kişi Sayısı	60
Çizelge 5.52. Kurslar	60
Çizelge 5.53. Aile Üyelerinin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumları	62
Çizelge 5.54. Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumları	63
Çizelge 5.55. Aile Bireylerinin Yaşı İle Okur-Yazar Olmayanlar Arasındaki İlişki	63
Çizelge 5.56. Aile Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyi	64
Çizelge 5.57. Çocuklar İçin İstenilen Eğitim Düzeyi	65
Çizelge 5.58. Aile Reislerinin Olmasını İstedığı Çocuk Sayısı	65
Çizelge 5.59. Harmancık Dışına Eğitim İçin Göç Veren Aile Sayısı	66
Çizelge 5.60. Dışarıda Okuyan Bireylerin Eğitim Düzeyleri ve Okudukları İller	66
Çizelge 5.61. Aile Reislerinin Eğitim İle Çocuklarıyla Olan Görüş Farkı Arasındaki İlişki	67
Çizelge 6.1. Göç Eden Kişi Sayısı	69
Çizelge 6.2. Göç Edenlerin Göç Etme Nedenleri	70
Çizelge 6.3. Yakınları Göç Ettikten Sonra Maddi Destekte Bulunan Kişi Sayısı	70
Çizelge 6.4. Göç Etme Eğilimi	71
Çizelge 6.5. Göç Etme Eğiliminde Olanların Göç Etmek İsteme Nedeni	71
Çizelge 6.6. Göç Etmek İstemeyenlerin Göç Etmek İstememe Nedeni	71
Çizelge 6.7. Göç Etme Eğiliminde Olan Kişilerin Yaş Dağılımı	72
Çizelge 6.8. Gelir İle Göç Etme Eğilimi Arasındaki İlişki	73
Çizelge 6.9. Gelirin Göç Etme Eğiliminde Olanlarla Olan İlişkisi	74
Çizelge 6.10. Harmancıktan Göçün Nedeni	74
Çizelge 6.11. Harmancık'ın İtici Görülen Tarafları	75
Çizelge 6.12. Harmancık'ın Çekici Tarafları	76
Çizelge 6.13. Harmancıktan Göçün Nedeni İle Harmancık'ın İtici Görülen Tarafları Arasındaki İlişkisi	76
Çizelge 6.14. Göç Edenlerin Göç Nedeni ile Harmancıktan Göçün Nedeni Arasındaki İlişki	77
Çizelge 6.15. Yörenin Kalkınması İçin Yapılabilecek Çalışma	77

1. GİRİŞ

1.1. Göçün Tanımı

Göç, kişinin, yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal vb. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı toplumu ve yerleşim yerini değiştirmesi olayına verilen genel addır. Göç olayının temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli olanaklardan faydalanmak ve yerleşmektir. Bir başka ifadeyle göç, bir idari sınırı geçerek yerleşim yerini, devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. Ya da göç kişilerin gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır. Veya göç, insanın içinde yaşadığı bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesidir. Göç olgusunu incelerken karşılaşılan en önemli güçlüklerden birisi de türlerini ayırt etmektir. Göçler, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi, göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler. Ayrıca, göçler arasında önemli bir ayırım da göçlerin isteğe bağlı (iradi) ve zoraki (gayri iradi) olup olmamasıdır. Diğer taraftan, göçleri, insanların başka taşınma ya da yer değiştirme hareketlerinden ayırt etmek için, devamlı veya geçici olarak yapılan göç ayırımına da rastlanmaktadır. Geçici olarak yapılan göçe en iyi örnekler; göçebeler, mevsimlik tarımsal işçiler veya yazlık evlere giden yazlıkçılar verilebilir. Yukarıdaki açıklamalardan sonra sosyo-ekonomik açıdan iç ve dış göç olmak üzere, göçü ikiye ayırabiliriz:

1. İç göç: Bir ülke sınırları içerisinde, bireyin, bir yıldan az olmamak kaydıyla, yaşadığı ortamı değiştirmesine iç göç denilmektedir.

2. Dış Göç: Birey ülke sınırlarının dışında her hangi bir ülkeye yaşadığı ortamı değiştirmek amacıyla gidiyorsa, bu durumda dış göç söz konusudur (Gürkan 2000).

1.2. Göçün Nedenleri

İnsanların doğdukları toprakları bırakıp yeni yerlere göç etmesinin temelinde yatan çok sayıda neden vardır. Genellikle bu nedenleri; nüfus problemleri, ekonomik problemler, çevre şartlarındaki bozulmalar, siyasi problemler ve savaşlar olarak sıralanabilir. Bu nedenlerin en önemlileri ekonomik ve siyasi problemlerdir. Gelir

dağılımındaki dengesizlikler, işsizlik ve yoksulluk gibi ekonomik nedenlerle çok sayıda kişi yaşadığı alanları devamlı olarak terk etmektedir. Keza siyasi problemlerde insanların göç etmesinde önemli olmuştur. 1989 yılında, Bulgaristan'dan göç etmek durumunda kalan Türkler bunun yakın tarihimizdeki en iyi örneğidir. Ya da 1947 yılında ayrılan Pakistan ve Hindistan devletleri arasında karşılıklı kitlesel göç de Türkiye dışından bir örnek olarak verilebilir. Bu göçle Müslümanlar Pakistan'a Hindular ise Hindistan'a göç ederek çok büyük nüfus hareketlerine neden olmuşlardır. Askeri çatışma ve savaşlar kitlesel göçlerin oluşmasına neden olmuştur. 1980 yılında Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi ve 1992 yılında Yugoslavya'da ortaya çıkan çatışmalar çok sayıda insanın göç etmesine neden olmuştur. Çevre şartlarındaki bozulmalar da göçün nedenlerindedir. İklim değişimleri, erozyon, su baskınları, deprem ve volkanik patlamalar gibi doğal olaylar da insanların göç etmelerine neden olmuştur. 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden sonra çok sayıda kişi bölgeyi devamlı olarak terk etmiştir. Ya da 1986'da meydana gelen Çernobil Nükleer faciasından sonra bölgeden çok sayıda insan göç etmiştir. Savaşlar, insan hakları ihlalleri, kötü ekonomi politikaları ve yönetimler, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların yok edilmesi göçe neden olan şartları meydana getirmektedir (Doğanay 1996).

Göçle birlikte kültür, gelenek, görenek ve yaşam biçimleri de hareket etmektedir. Böylece göç edilen yerdeki sosyo-kültürel yapı getirilen sosyo-kültürel yapıyla genişlemektedir. Bireylerin göç kararlarının temelinde, göçün nedenlerini içeren, itici ve çekici faktörler vardır. Bireylerin doğdukları ve alışkın oldukları yaşam tarzını bırakarak göç kararı almasına neden olan etkenlere itici faktörler denilmektedir. Diğer taraftan göç etmek üzere karar verilen yerin cazibelerine ise çekici faktörler adı verilmektedir. Bireyler itici ve çekici faktörler arasında yaptıkları değerlendirme çekici faktörler lehine sonuçlandığında yaşadığı yerleri terk etmektedirler. Bu faktörler iç ve dış göçe göre değişmektedir. Her göç kararında itici ve çekici faktörlerin karışımı vardır. Bu karışıma karşılaşılabilecek güçlüklerde eklenir. Bir göçmen kendi içinde yaşadığı yer hakkında, gideceği yere göre, daha iyi bilgi sahibi olduğu için, itici faktörleri çekici faktörlere nazaran daha iyi algılayacaktır. İtici faktörler ve kendinden önce göç edenlerden edinilen bilgi karşı karşıya kalınacak güçlüklerin etkisinin kolayca aşılmasını sağlamaktadır. Ancak mesafe kavramı göç hareketinin önemli bir kısıtı olmaktadır. Çünkü mesafe göç edilecek yerin seçiminde etkili faktör olmaktadır. Çoğu

göçmen için yolculuğun maliyeti ne kadar uzağa gidileceğini tayin eder. Mesafenin önemi 19.yüzyılın ikinci yarısında ilk defa belirten Ravenstein'a göre gidilecek mesafe göç eden kişi sayısı ile ters orantılıdır. Ulaştırma sektöründeki gelişmelere rağmen bu ilişki hala geçerlidir. Mesafenin bir başka rolü de çıkış yeri ile varış yeri arasında araya giren başka imkanlar veya engellerin bulunup bulunmadığıdır. Bunlar doğal engeller olabileceği gibi beşeri engeller şeklinde de ortaya çıkar.

1.3. Türkiye’de İç Göç

Türkiye’de nüfusun 1950’li yıllardan itibaren önemli ölçüde ülke içinde yer değiştirmeye başladığı göze çarpmaktadır. İç göçler olarak anılan bu nüfus hareketinin yönü, çoğu kez kırdan-kente, kırdan-kıra veya az gelişmiş yörelerden, gelişmiş yörelere doğru olmaktadır (Arslan 1992).

Türkiye’deki iç göç iki başlıkta ele alınabilir: 1.Devamlı göçler 2.Geçici göçler. Bu açıdan baktığımızda göç kavramının iki yönü olduğu görülmektedir. İlk yön, göç alan iller iken ikinci yön ise göç veren illerdir. Bu durumda göçün mekan boyutu oluşmaktadır. Yani mekan açısından farklılık söz konusu olduğunda, daha iyi durumda olan mekana doğru nüfus hareketi gerçekleşmektedir. Türkiye’de iç göçler genellikle belli bir takım merkezlere yapılmaktadır. Daha çok kırsal yerleşmelerden kentlere doğru olan iç göçün hep aynı merkezlere yapılması, zamanla buralarda bir doygunluğa yol açmakta ve iç göç bu merkezlere yakın yerlere doğru kayma göstermektedir.

Buna benzer toplumsal yapıdaki değişiklikler, hem göç edilen alanlarda, hem de göç sonrası geride kalan toplumlarda (kırsal alan) bir takım araştırmaların başlamasına neden olmuştur. Planlı döneme geçişle birlikte ülkemizin kırsal toplum yapısının, bu ve buna benzer alanların sorunlarının kamu kuruluşları tarafından ve üniversiteler tarafından bilimsel yöntemlerle incelenmesine ağırlık verildiği görülmektedir.

Yoğun bir nüfus kitesini barındıran kırsal alanlarda, bu alanlarda yaşayan nüfusun refah seviyesini yükseltmek için yapılacak kalkınma çalışmalarının başarılı olması, o alanı çok iyi tanımaya, sorunlarını ve çözüm önerilerini objektif bir şekilde belirlemeye bağlıdır. Kırsal alanlardaki ekonomik ve sosyal yaşamın değişme ve gelişmesini yönlendiren etmenlerin saptanması, yapılacak çalışmaların amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Bu amaçla ülkemizde çok sayıda araştırmalar yapılmaktadır. Bu tür çalışmalar kırsal alanlarda yaşayan insanların, toplumsal ve ekonomik

yapısındaki değişme ve gelişmeler ile kırsal alan ve bu alanda yaşayan bireylerin sorunlarının ortaya konulmasına olanak sağlamaktadır. Bu sorunların bilimsel olarak ortaya konması, kırsal kalkınma planlarının kırsal toplum yapısına uygun bir biçimde yapılmasında ve başarıya ulaşmasında etkili olacaktır.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı; Bursa iline bağlı Harmancık ilçe merkezinden kentlere göç olgusunu, göçün yapısını ve göç sonrası halkın sosyal ve ekonomik yapısında yaşanan değişmenin boyutlarının saptanması, araştırmanın temel konularını oluşturmaktadır.

Bu ana başlıklar altında; toplumsal yapı, ekonomik yapı, sosyal yapı, aile yapısı ve eğitim konularının yanında, göç ve göç etme eğilimi ile Harmancık'ın sorunları incelenecektir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Konuyla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan bilimsel nitelikteki çalışmalar şunlardır.

Ergil (1971), Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırmasının ikinci bölümü olarak, orman köylerinin durumu ele alınmış ve orman köylerinin orman dışı köylerden hangi yönlerden ve ne seviyede bir farklılık gösterdikleri karşılaştırılmalı olarak tespit edilmiştir.

Ergil, Sevil, Yurt (1971), 'Türk Köyünde Modernleşme Eğilimler Araştırması' adlı rapor üçte, orman köylerinin alt yapı hizmetleri, toprak tasarruf şekilleri, elde edilen tarım ürünleri, tarım teknolojisi ve girdileri, kredi ve kooperatifçilik, pazarlama ve pazar ilişkileri, köyde işgücü şekilleri, ailelerin gelir durumları ve köylülerin karşılaştığı en önemli sorunlar ve bunların çözüm yolları incelenmiştir. Tarımsal verim artışında, uygun teknolojinin, yayım, modern tarım girdilerinin kullanımını arttıracak eğitim, üretim, pazarlama, uygun ve kontrollü kredi, istikrarlı fiyat ve mülkiyetin yeniden dağılışı konularının önemli olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu raporda orman köylerinde, sosyo-ekonomik yapıyla ilgili olarak ortaya çıkması muhtemel güçlüklerin, olumsuzlukların olumlu yönde değişmesini sağlayacak tedbirlerin, orman köylerinin özel durumlarının dikkate alınarak yapılması gerektiği ortaya konmuştur.

Özbaş (1974), ' Konya İli Çarıklar Köyü Aile Hayatı ' adlı çalışma, köy halkının nüfus, sağlık, öğrenim durumu ile konut şekli, evde çeşitli işler için kullanılan araç ve gereçlerle, giyim ve yiyecek alışkanlıkları, köy sanatları, ailenin yapısı konularında eksik ve yanlış tarafları ortaya çıkarabilmek ve eldeki olanaklardan daha iyi faydalanabilme yollarını arayarak, aile yaşayışında gelişme imkanlarını ortaya koyabilme amacıyla yapılmıştır.

Ayyıldız (1975), çalışmasında Erzurum ili İspir ilçesine bağlı Büyükdere Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısını ele almış olup, köyün iç yüzünü ortaya koymak, kalkınmayı engelleyen nedenleri tespit etmeye ve köyün sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlayacak yeni imkanlar ortaya koymaya çalışmıştır.

Kartal (1978), 'Kentleşme ve İnsan: Kentleşme Sürecinde İnsan Tutum ve Davranışlarında Meydana Gelen Değişmeler' adlı çalışmasında, köyden kente göç edenlerin kentleşme sürecinde çeşitli konulardaki tutum ve davranışlarında meydana

gelen değişmeler ‘kentte kalış süresi’ ve ‘ gelir düzeyi’ açısından incelemeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra Çankırı köylerinden Ankara’ya göç edenler üzerinde bir araştırma yapılarak kentleşmenin nedenleri, sonuçları ve göç edenlerin köyle olan ilişkileri ortaya konmuştur.

Erarı (1987), ‘Orman Köyleri Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kalkındırılması’ adlı çalışmasında, orman köylerinin mevcut yapısını ortaya koyarak, orman köylerinin bu yapısından dolayı, sosyal ve ekonomik hizmetlerden daha az faydalanabildiğini ortaya koymuş ve bu köylerin kalkındırılmasına yönelik yaklaşımları incelemiştir.

Özen (1991), çalışmasında, zengin linyit rezervlerine sahip bir Ege ilçesi olan Soma’da linyit kömürü işletmesinde çalışan maden işçilerinin aile yapıları üzerinde endüstriyel üretimin etkilerinin incelenmesi amaçlanmış, bu amaçla, kırsal kökenli maden işçisi aile yapısı, madene işgücü veren köylerdeki aile yapısı ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Arslan (1992), Yüreğir Ovası Köylerinden Kente (Adana’ya) Göç Olayı ve Göç Eden Ailelerin Sosyo- Ekonomik Yapıları isimli araştırmasında, Ovada bulunan İshacı, Kadıköy ve Dedepınar köylerini ele almış, bu köylerden 1940 yılından sonra Adana’ya göç etmiş kişilerden toplanan bilgiler ışığı altında Yüreğir Ovası köylerinden kente (Adana’ya) göç olayı ve göç eden kişilerin sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, göç olayının genelde aile göçü şeklinde olduğu, ailelerde okur-yazarlık oranının yükseldiği ve ailelerin gelir düzeylerinin genelde düşük olduğu saptanmıştır.

Erkan (1992), bu çalışmada, Gümüşhane’nin Kale köyü ve çevresinin, doğal, beşeri ve ekonomik özelliklerinden kaynaklanan göç sorunu analiz edilmiş, yörenin kalkınmasına ve göç sorununun çözülmesine yönelik bazı önerilerin getirilmesi amaçlanmıştır. Veriler doğrultusunda, yörede tarımsal yapı yetersizliği, kişilerin ailelerini geçindirememesi ve insanların geçimlerini temin etmek ve çocuklarına iyi bir gelecek kurmak amacıyla yöreden göç etme eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır.

Erman (1992), Kente Uzaklığın Kırsal Aile Yapısına Etkileri, adlı incelemesinde, Ankara ili Haymana ilçesi Çekirge Köyü ile Gölbaşı ilçesi Mahmatlı Bahçe köylerinin Ankara’ya olan uzaklığının kırsal aile yapısına etkilerini sonuçları ile ortaya koymaya çalışmıştır.

Yanık (1993), Kırdan Kente Göç Eden Kişilerin Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapılarında Meydana Gelen Değişiklikler adlı araştırmasında, Erzurum iline bağlı Ayyıldız köyündeki ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ile Erzurum'dan Bursa'ya göç etmiş Ayyıldız'lı ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını karşılaştırmış ve meydana gelen değişiklikler ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, ailelerin ekonomik yapısının ve hemşerilik mekanizmasının, göç eden ailelerin kentle bütünleşmelerinde etkili olduğu, ailelerin ekonomik yapısının göçle beraber kentin özelliklerini taşıdığı fakat ailelerin sosyo- ekonomik ve kültürel yapılarında bir değişikliğin olmadığı saptanmıştır.

Kaplan (1994), çalışmasında, Kastamonu iline bağlı bir kıyı ilçesi olan Çatalzeytin'den kentlere göçün yapısını incelemiş ve göç nedeniyle karışık mekanlarda (kır/kent) yaşıyor olmanın, Çatalzeytinlilerin ekonomik ve sosyal yönlü tutum ve davranışlarında yarattığı değişimin boyutlarını belirlemiştir.

Soysal (1997), incelemesinde, Şanlıurfa iline bağlı köylerin sulama öncesi sosyo- ekonomik yapılarını incelemiş, daha sonra Şanlıurfa ile Adana ili kır toplum yapısını kıyaslamıştır.

Demir (1997), çalışmasında, Bolu ili Kıbrısçık ilçesini ele alarak, bu yöredeki göçün nedenleri ve göçenlerin beklentilerinin gerçekleşme durumunu incelemiştir.

Oğrak (1998), Göç Sosyal Değişme ve Bütünleşme adlı çalışmasında, Güneydoğu Anadolu'dan, İzmit'e göç eden ailelerin, göç sebepleri, eğitim durumları, gelir durumları, yeni toplumsal yapıya uyum ve bütünleşme düzeyleri, örgüt kurumlarıyla münasebet düzeyleri ve sosyo-ekonomik ve kültürel meselelerle ilgili tutum ve değer yargıları açıklanmaya çalışmıştır.

Şahan (1999), ' Kahramanmaraş İli Afşin İlçesi Kırsalından Kentlere Göç Olgusu ve Göçün Kırsal Kesime Olan Sosyo-Ekonomik Etkileri ' adlı çalışmasında kırsaldan kentlere olan göç olgusunu ve bu göçler sonucunda kırsal kesimde oluşan sosyo-ekonomik yapıyı ve göçün sosyo-ekonomik yapıya etkisini araştırmıştır.

Kaygalak (1999), 'Zaman ve Mekan Boyutuyla Göç ve Kentlileşme' isimli çalışmasında, 1990'lar da genel olarak göçmenlik ve kentlilik olgularını etkileyen bu yeni süreç ve dinamikleri, Mersin'in kenar mahallelerinden biri olan Demirtaş'ta yapılan bir alan araştırması üzerinde ortaya koymayı amaçlamıştır.

İnan (1999), çalışmasında, Konya kentine göç eden bireylerin aile yapısı ve sosyal ve ekonomik yapıları ile bu yapının kültürel bütünleşmeye olan etkilerini incelemiştir. Göç edenlerin genç yaş grubunda olmasının kente uyumu hızlandırıcı bir faktör olduğu, eğitim-öğretim seviyelerinin düşüklüğünün kente uyumu geciktirdiği ve yine göç etmeden önce tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarının kente uyumu geciktirdiği sonucuna varılmıştır.

Yalçın (1999) , araştırmasında, Adana ili Karataş ilçesine bağlı olan Cırık köyünün sosyo-ekonomik yapısı, kırdan kıra (Cırık Köyüne) göç olgusu ve köy halkının önemli gelir kaynağı olması nedeniyle geçici tarım işçiliği ele alınmış, bu çerçevede köyün yerleşim düzeni, nüfus ve nüfus hareketleri, toplumsal yapı, ekonomik yapı, altyapı ve kamusal hizmetler ve köyün sorunları gibi konular incelenmiştir.

Gürkan (2000), Gelişme ve Nüfus Sorunu Olarak Göç Olgusu adlı çalışmasında, nüfus artışı ve ekonomik gelişmeyle birlikte kırsal kesimden kente doğru yoğun bir şekilde iç göç yaşandığını ve bunun sonucunda kentleşme oranını ortaya koymuştur.

Kaya (2001), Göç ve Sosyal Bütünleşme adlı çalışmasında, halkın tamamına yakınının göçmenlerden oluştuğu Sakarya ili Söğüt ilçesine bağlı Akarca köyünün göçler sonucunda oluşan sosyal yapısı ve buna bağlı olarak sosyal bütünleşmenin ne derece gerçekleştiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Yavuz (2002), çalışmasında, Bursa'ya Göç Eden Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapılarında Göç sonrası nasıl bir değişimin meydana geldiğini incelemeye çalışmıştır.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Harmancık ilçe merkezinde anketle (görüşme cetveli) toplanan veriler oluşturmaktadır. Bunun yanında konuyla ilgili olarak yapılmış önceki çalışmalardan (tez, kitap, makale, vb.), Devlet İstatistik Enstitüsü ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) gibi kurumların çalışmalarından ve yayınlarından faydalanılmıştır. Anket çalışması 2005 yılı Şubat ve Mart aylarında yapılmıştır.

Ayrıca alanla ilgili mevcut verilerin sağlanmasında, ilçe ile ilgili kitap, dergi ve gazete, ilçe sağlık ocağı, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Tarım Müdürlüğü ile çeşitli ikincil kaynaklardan edinilen ilçe ile ilgili bilgiler kullanılmıştır.

3.2. Metod

Harmancık ilçesinden çeşitli yıllarda, şehirlere yoğun bir göç olması, ilçenin Bursa iline bağlı ilçeler arasında en fazla göç veren ilçelerin başında gelmesi, Harmancık'ın araştırma alanı olarak seçilmesinin en önemli çıkış noktasından biri olmuştur.

Özellikle sosyal alan araştırmalarında amaç, araştırmanın mümkün olabildiğince büyük örnekten elde edilen verilere dayandırılmasıdır. Ancak gerek ankete dayalı veri toplamının hem zor, hem de uzun süre ve büyük masraflar gerektirmesi de yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakımdan araştırma popülasyonunun belirli açılardan sınırlandırılması kaçınılmazdır. Araştırmamızda da, belirli varsayımlardan hareket edilerek popülasyon sınırlandırmasına gidilmiştir. Araştırmada örnek büyüklüğünün seçileceği popülasyonun gerek 2000 yılı sayım sonuçlarından ve gerekse ilçedeki sağlık kuruluşlarınca düzenli olarak tutulan nüfus kayıtlarından yararlanılmıştır. Bununla birlikte, kadın nüfusun, gerek Türk toplumsal yapısındaki yeri ve gerekse kırdan kente göç olgusunda daha çok edilgen (pasif, geri planda) olmaları dolayısıyla, popülasyonunun belirlenmesinde sadece erkek nüfus esas alınmıştır. Öte yandan köyden kente göç olgusunda 0-14 yaş grubun ile 65 ve üstü yaş grubunun da göç olgusunda temel belirleyici ve karar verici olmadığı, göç eğilimi açısından geri planda kalması da göz önüne alınarak, araştırma popülasyonunun ilçedeki 15 – 65 yaş grubu erkek nüfustan oluştuğuna karar verilmiştir. Ayrıca ilçe merkezinde, nüfus azalmasının köylere oranla daha fazla olması nedeniyle araştırma kapsamının ilçe merkezi ile sınırlandırılmasına gidilmiştir(İlçe Sağlık Ocağı

verileri). Buna göre, araştırmanın temelini oluşturacak verilerin derleneceği populusyon toplam olarak 866 olarak saptanmıştır.

Gruplar	Populusyon	% 10'a göre bir gruptan seçilecek kişi sayısı	Anket yapılacak kişi sayısı
15-19	108	10,8	11
20-24	89	8,9	9
25-29	84	8,4	9
30-34	95	9,5	10
35-39	122	12,2	13
40-44	113	11,3	12
45-49	102	10,2	11
50-54	69	6,9	7
55-59	42	4,2	5
60-64	42	4,2	5
	866	86,6	92

Çalışmamızda, populusyonun %10'u ile görüşülmesi hedeflenmiştir. Aynı Şekilde Cinemre ve Ceyhan, 'arşamba İlçesi Tarım İşletmelerinde Tarımsal Gelirin Fonksiyonel Analizi' adlı çalışmada, populusyonun %10'u ile görüşülmesini hedeflemiş, bu amaçla gayeli örnekleme yöntemi uygulamıştır. Daha sonra kota usulüne göre; birinci olarak, populusyonun hangi esas gruptan meydana geldiği saptanmış, ikinci olarak bu grupların populusyon içindeki verileri elde edilmiş ve üçüncü ve son kısımda her gruptan, o grubun populusyon içindeki değerinin %10'u alınarak görüşülecek kişi sayı belirlenmiştir(Gürtan 1982). Bu sonuca göre, örnek büyüklüğü 86,6 olarak belirlenmiş fakat gruplardaki değerlerin tam sayıya dönüştürülmesi ile örnek büyüklüğü 92 olarak saptanmıştır.

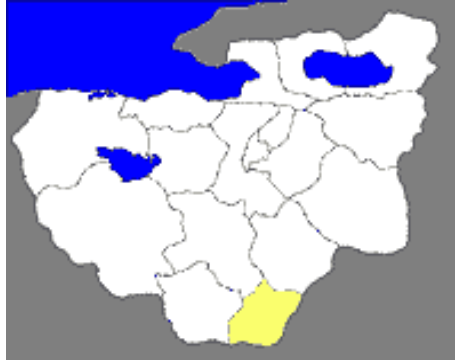
Alandaki sosyo-ekonomik sorunlar ve g olgusunun saptanmasında; Harmancık hakkında genel bilgiler, ilçe halkının ekonomik faaliyetleri, tarımsal yapıya ait bilgiler, mesken Şekilleri, toplumsal yapı (yaş grubu dağılımı, eğitim), aile yapısı (ortalama aile genişliği), çocuklarla ilgili düşünceler (kılık-kıyafet, evlilik yaşı, çocukların eğitimi, vb.), hayata bakış açıları, g olgusu (aileden göç edenler ve nedenleri, göç etme eğilimi, g edenlerle olan ilişkiler) ile Harmancık'ın itici ve çekici görülen tarafları ile Harmancık'ın mevcut sorunları gibi konularla ilgili bilgiler toplanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. İlçenin Konumu

Marmara bölgesi'nde, Bursa ili'ne bağlı bir ilçe olan Harmancık, doğusunda Kütahya İline bağlı Tavşanlı, batısında Balıkesir iline bağlı Dursunbey, kuzeyinde Keles, güneyinde ise Kütahya iline bağlı Simav ilçeleri ile çevrilidir. Harmancık, Marmara, Ege, İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği yerde bulunmaktadır. İlçenin etrafı çam ormanları ile kaplı olup, ilçenin güneyinde Domaşa, batısında Dede, doğusunda Kaklık, kuzeyinde Topbaşı tepeleri bulunmaktadır.¹

Bursa'ya 96 km uzaklıktadır. Denizden yüksekliği 650 metre olan ilçenin yüzölçümü 38.928 km², 2000 GNS sonuçlarına göre, toplam nüfusu ise 10.017 kişidir.

4.2. Tarihçesi

İlçenin kuruluş tarihi ile ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ilçe ve yöresinde rastlantı sonucu ele geçen sikke, heykelcik ve Bizans dönemine tarihlenen bazı mimari kalıntılar, yörenin Bithynia Krallığı, Roma ve Bizans dönemlerinde yerleşime sahne olduğu anlaşılmaktadır. İsmail Hami Danişment'in "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi" adlı eserinde Harmankaya'nın (Harmancık) eski adının ORMİNİUS olduğunu ve bu ismin batılı kaynaklarda da Chirmenkia şeklinde geçtiğini belirtmektedir. Bursa ve yöresinin Osmanlılar tarafından ele geçirilinceye kadar Bizans imparatorluğu'nun elinde kalan Harmankaya (Harmancık) 1261 yılından sonra; Bursa, Kestel, Orhaneli ve Harmancık tekfurluk olarak idare edilmiştir. Bu durum Osman ve Orhan Gazi dönemlerine kadar sürmüştür. Bu dönemlerde Harmankaya tekfuru Köse Mihail idi. Harmancık çevresinde bazı köylere isimlerini de veren Begtimur (Beydemirler) Kara Oruç, Karataşlı oymakları Cerv'i,

¹ <http://www.harmancik.com.tr.tc>

Oran, Pehlüvanlı Aşiretleri Basak, Bektaşlar, Hakkılar, Kırmıtlar, Köseler, Nusratlar, Söğütoğulları topluluklarının yaşadıkları bilinmektedir.

1869 yılında ilçe merkezi Çardı olarak, ilçe sınırlarını kapsayan alan ise Harmancık olarak anılıyordu. Bu yıllarda Harmancık ilçe statüsünde olup Orhaneli de (Beyce Bucağı) bir bucak olarak Harmancık'a bağlıydı.1882 yılında ise Orhaneli ilçe haline gelmiştir. 1927 yılından 1987 yılına kadar Harmancık Orhaneli ilçesine bağlı bir bucak olmuştur. Harmancık 1987 yılına kadar Bursa ili Orhaneli ilçesine bağlı bir nahiye durumunda iken, 1987'de Bursa iline bağlı olarak ilçe durumuna getirilmiştir.²

4.3. İlçenin Doğal Özellikleri

4.3.1. İklim

Harmancık, Marmara, Ege, İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği yerde bulunmaktadır. Bu nedenle iklimi tam olarak belirlenmemektedir. Genellikle kuzey ve iç Ege iklimi özellikleri hakimdir. Buna göre yazlar kurak ve sıcak, kışlar yağışlı ve sert geçer. Yağışlar kar ve yağmur şeklindedir. Yaz aylarında bazı yıllar hiç yağmur yağmaz. Nisan ayına kadar aralıklarla kırılgı yağışı sürer ve bu birçok bitkiyi olumsuz etkilemektedir.

İlçenin çevresi çam ormanları ile çevrilidir. Kesim ve yangınlarla boşalan orman arazileri periyodik olarak ağaçlandırılmaktadır. Az sayıda da olsa bahçe ve tarlalarda meyve ağaçları da bulunmaktadır. Çevrede doğal olarak yetişen şifalı otlarda bulunmaktadır.

4.3.2. Bitki Örtüsü

İlçenin çevresi çam ormanları ile çevrilidir. Kesim ve yangınlarla boşalan orman arazileri periyodik olarak ağaçlandırılmaktadır. Az sayıda da olsa bahçe ve tarlalarda meyve ağaçları da bulunmaktadır. Çevrede doğal olarak yetişen şifalı otlarda bulunmaktadır.

4.3.3. Akarsular

Harmancık İlçesinin üç tarafı küçük derelerle çevrilidir. Batısında Şadırvan deresi, güneydoğusunda Eskici deresi, güneyinde Çardı deresi bulunmaktadır.

² <http://www.kenthaber.com/ilceler.asp>

Derelerden akan su ile etraflarındaki tarla ve bahçeler sulanabilmektedir. Çardı deresinde azda olsa balık avcılığı yapılmaktadır.³

4.4. Nüfus Gelişimi ve Dağılımı

Harmancık ilçesinin 2000 yılı genel nüfus sayımına göre nüfusu 10.017 kişi olup, bu nüfusun 3.560'ı (%35,4'i) kent merkezinde, geriye kalan 6.457'si (%64,5) de köylerde yaşamaktadır. Yıllık nüfus artış oranı ise 1990–2000 yılları arasında % – 19,91'dir (Anonim 2000). Bu durum, ilçenin nüfusunda sözü edilen dönemde azalma (göç) yaşandığını ortaya koymaktadır. Bursa'nın 4 ilçesi olan Orhaneli, Büyükorhan, Keles ve Harmancık'ın yer aldığı bölgede -ki bu ilçeler dağ ilçeleri olarak da isimlendirilmektedir, ilçeler arasında Harmancık, göç nedeniyle nüfus azalışının -hız bakımından- en fazla olduğu ilçe konumunda bulunmaktadır.

Çizelge 4.1. İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı

İlçe	1990			2000			Artış (-Azalış) Hızı (binde)		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Orhaneli	30.015	6.434	23.581	30.449	8.071	22.378	1,44	22,7	-5,2
Büyükorhan	19.515	4.050	15.465	16.667	3.603	13.064	-15,8	-11,7	-16,9
Keles	21.675	3.348	18.327	18.613	3.636	14.977	-15,2	8,30	-20,3
Harmancık	12.225	3.210	9.015	10.017	3.560	6.457	-19,9	1,0	-33,4

Kaynak: Anonim 2000, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri; 16-Bursa, Ankara.

2004 yılı ortalarında Harmancık Sağlık Ocağı aracılığı ile yapılan, yıl ortası nüfus tespiti sonucu ilçenin nüfusunun 2000 yılına oranla daha da azaldığını göstermektedir. Nitekim 2000 yılında 3.560 olan şehir nüfusunun, 2004 yıl ortasında 2.661'e, 6.457 olan köy nüfusunun ise 5.599'a düştüğü saptanmıştır. Şehir nüfusundaki azalma, köyler nüfusundaki azalmadan daha fazladır. Bu da, kentten göçün, kırsaldan göçe kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Şehir merkezinde 720, köylerde ise toplam 1568 hane sayısı mevcuttur (Anonim 2000).

³ <http://www.harmancik.com.tr.tc>

Çizelge 4.2. 2004 Yıl Ortası İtibariyle Harmancığın Cinsiyete Göre Nüfus Durumu

Şehir	Erkek	1298
	Kadın	1363
	Toplam	2661
Köy	Erkek	2588
	Kadın	3011
	Toplam	5599
Genel Toplam	Erkek	3886
	Kadın	4374
	Toplam	8260

Kaynak: Anonim 2005c, Harmancık İlçesi Sağlık Ocağı Yıl Ortası Nüfus Tespitleri, Harmancık İlçesi Sağlık Ocağı, Harmancık.

4.5. Ekonomik Yapısı

Harmancık ilçesi Bursa ilinin güney kesiminde yer alan ve temel geçim kaynağı hemen hemen sadece tarımsal faaliyetler olan bir ilçedir. Fakat tarım arazilerinin hemen tamamı kiraç, kiraç-taban karaktere sahip olup, taban arazi miktarı sınırlıdır. Topoğrafya bakımından bölgenin engebeli arazi yapısı ve karasal iklimin hakim olması nedeniyle, tarımın sınırlı bir şekilde yapıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca ilçede üretilen ürünler için hazır pazar olmaması ve pazarın çok uzak olması, üretimin ilkel teknikler ile yapılması, su kaynaklarının yetersizliği, kıt kaynaklara sahip yörede işletme büyüklüğünün en alt seviyede olması vb. etkenler de tarımsal faaliyeti sınırlandırmaktadır. Öte yandan bu araştırmanın temel çıkış noktasını da oluşturan; kıt olanaklarla tarım yapma risk ve zahmetini göze alamayan bölgedeki özellikle genç nüfusun iş bulmak amacıyla büyük kentlere göç etmesi, ilçede tarım faaliyetlerinin etkin şekilde yapılmasını engellemektedir.

4.5.1. Tarımsal Yapısı

Toplam 38.532 ha genişliğe sahip olan ilçede, toplam tarım arazisi 11.773 ha (%30.6) dır. Bu arazinin 10.644 ha'ı (%90,4'ü) işlenen, kullanılan, 1.129 ha'ı (%9,6'sı)

ise işlenmeyen tarım arazilerinden oluşmaktadır. Toplam tarım arazilerinin ancak %9'u sulanabilmektedir (Anonim 2004).

Çizelge 4.3. İlçenin Genel Arazi Dağılımı

Arazi Kullanım Durumu	Alan (ha)
Tarım Arazisi	11773,2
Daimi Çayır-Otlak	460,0
Koruluk Orman Arazisi	21831,2
Tarıma Elverişsiz Arazi	3298,8
Yerleşim Alanı	1168,8
Toplam	38532,0

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

Toplam tarım arazisinin büyük bölümü nadasa bırakılmakta, diğer bölümünde yoğunluklu olarak hububat tarımı yapılmaktadır.

Ekilen tarım arazisinin düşük olmasında başta iklim, toprak koşulları, işgücü ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısı gibi etkenlerin olumsuzlukları dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.4. Tarım Arazisinin Kullanım Durumu

Kullanım Şekli	Alan (ha)
Ekilen Tarla Arazisi	7355,0
Nadas	2842,7
Sebzelik ve Örtü altı sebzelik	77,7
Meyve Bahçeleri	345,0
Kavaklık- Söğütlük	26,0
Tarıma Elverişli Olup Kullanılmayan Arazi	1128,8
Toplam	11773,2

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

Ekilen ürünler içerisinde tarla ürünleri toplam arazi içinde büyük bir pay almaktadır. Özellikle yörede işgücü potansiyelinin az olması ve iklim ve toprak koşulları bu tür ürünlerin üretilmesini zorunlu kılmaktadır.

4.5.1.1. Ekilen Tarla Ürünleri ve Üretim Miktarları

İlçede yoğunluklu olarak yılda bir ürün alınabilen ürünlerin ekimi gerçekleştirilmektedir. Ekilen tarla arazilerinin kullanımı ve üretim miktarları Çizelge 4.5.'de verilmiştir.

Çizelge 4.5. Ekilen Tarla Ürünleri ve Üretim Miktarları

Ürünler	Ekilen Alan (hektar)	Üretim (ton)
Buğday	4000	8000
Arpa	1300	2600
Fiğ	400	3200
Nohut	360	324
Mısır (dane-hasıl)	360	1220
Ayçiçeği	320	224
Anason	300	120
Yonca	70	125
Şeker pancarı	65	2600
Bakla(kuru)	40	32
Soğan	40	400
Patates	40	400
Korunga	20	200
Mürdük (Fiğçeşidi)	15	7.5
Hayvan pancarı	15	300
Çörek otu	10	6
Toplam	7.355	-

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

4.5.1.2. Sebze Ekim Alanları ve Üretim Miktarları

Sulama olanaklarının kıt olduğu ilçede sınırlı alanlarda açıkta sebze yetiştiriciliği yapılmakta ve yetiştiricilerin kendi gereksinimlerini karşılayacak kadar üretimde bulunmalarından dolayı üretimde kar amacı güdülmemektedir. İlçede sulama amaçlı 1 adet gölet (Karacaköy Göleti) vardır. Göletten yararlanarak sulu tarımın yapılabilirdiği

alanlarda şeker pancarı yetiştirilmektedir. İlçede ailelerin kendi gereksinmelerini karşılamak üzere ürettikleri sebzeler ve üretim miktarları Çizelge 4.6.'daki gibidir.

Çizelge 4.6. Sebze Ekim Alanları ve Üretim Miktarları

Ürünler	Ekilen Alan (hektar)	Üretim (ton)
Soğan	10	40
Karpuz	10	200
Salatalık	9	225
Fasulye (kuru)	7	70
Ispanak	7	35
Kavun	6	102
Balkabağı	6	150
Pırasa	5	50
Domates	4,5	350
Biber	4	48
Bakla	3	12
Sarımsak	2	6
Lahana	2	20
Patlıcan	1	10
Turp	0,5	6
Toplam	77	-

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

4.5.1.3. Meyvecilik

Toprak yapısı ve topografik özellikleri bakımından meyve yetiştiriciliğine uygun olan ilçe topraklarında meyvecilik toplam arazi varlığı içinde % 4 gibi küçük bir pay almaktadır. İlçe'de yetiştirilen meyve türleri ve üretim miktarları Çizelge 4.7.'de verilmektedir.

Çizelge 4.7. Meyve Üretim Alanı ve Üretim Miktarları

Meyve Türü	Alan (ha)	Meyve Veren Yaşta Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Yaşta Ağaç Sayısı	Üretim(ton)
Kiraz	84,0	12.400	8.500	373,5
Ceviz	57,0	2.700	3.000	54,0
Çilek	50,0	-	-	500,0
Vişne	40,0	9.000	1.100	135,0
Armut	24,8	5.550	650	166,5
Badem	23,8	7.000	-	-
Erik	21,4	5.000	350	130,0
Ayva	20,0	3.100	1.900	68,0
Elma	19,5	7.800	-	210,0
Bağ	5,0	-	-	30,0
Şeftali	1,5	600	-	10,0
Toplam	343,0	-	-	-

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

4.5.1.4. Hayvancılık

İlçe, çayır ve mera varlığı bakımından yetersiz olduğu için özellikle büyükbaş hayvancılıkta yoğun olmak üzere kapalı ahırlarda entansif yetiştiricilik yapılmaktadır.

Çizelge 4.8. İlçenin Başlıca Hayvan Varlığı

Sığır Toplamı	2.750
Kültür Irkı	1.650
Melez	900
Yerli Irk	200
Koyun	5.000
Keçi	800
Arı Kovanı	1.200
Tek Tırnaklı	800
Kanatlı	2.000

Kaynak: Anonim 2004, Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004, Harmancık.10s.

4.5.1.5. Doğrudan Gelir Desteği

İlçede tapu intikallerinden kaynaklanan problemlerden dolayı Doğrudan Gelir Desteğinden yararlanan çiftçi sayısı çok azdır. Yaklaşık toplam 2000 çiftçi bulunan ilçede, 2004 yılı itibariyle 864 çiftçi bu desteklemelerden faydalandığı bildirilmiştir.

Desteğe tabi olan alan 28.751,103 dekar olup, bu alanlardan alınan destekleme miktarı ise, 460.017.648.000 TL'dir (Anonim 2004).

4.5.2. Sanayi ve Ticaret Hayatı

İlçenin Bursa'ya olan uzaklığı bu yöreye yönelik sanayi yatırımlarının yapılmasını engellemiştir. Ancak yörenin zengin maden kaynaklarına sahip olması, çeşitli yıllarda maden işletmelerinin yöreye yatırım yapmasını ve istihdam olanağı yaratmasını sağlamıştır.

1990–1994 yıllarında madencilik sektöründe ortaya çıkan krize kadar Harmancık ve çevresi için madencilik, en önemli geçim kaynağı olmuştur. Türkiye'de ilk kez 1848 yılında Lawrence Smith adında Amerikalı bir jeolog tarafından Harmancık'ta bulunan krom madeni, bölgede geniş yataklara sahiptir. 50'li yıllardan itibaren bölgede faaliyet gösteren, özel sektör kuruluşu olan Hayri Ögelman Madencilik, 1993 yılında kapanma noktasına gelmiş, 500–600 civarında olan işçi sayısı 150'lere kadar gerilemiştir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler nedeni ile Ögelman Madencilik Harmancık'taki faaliyetlerine son vermiştir. Krom işletmecisi olarak faaliyet gösteren Etibank kuruluşu da 1994 yılında -işçilerinin bir kısmını emekli etmek, bir kısmını da çevredeki Etibank'a ait kuruluşlara aktarmak suretiyle- faaliyetlerine son vermiştir. Gedikören köyü civarında bulunan mermer ocakları da 15–20 kadar az sayıda işçi ile sürdürdükleri çalışmalarını bitirmişlerdir.

Son yıllara kadar maden işletmelerinin faaliyetleri, ekonomik açıdan ilçe ve köyleri olumlu yönde etkilemiştir. Nitekim ilçe'de hemen her ailede bir maden işçisine ya da işçi emeklisine rastlanmaktadır. Ancak son yıllarda madencilik alanında yaşanan krizler dolayısıyla işletmelerin tasfiye olmaları da ilçe ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş, günümüzde işsiz sayısı oldukça artmıştır. İlçe'de 2005 yılı itibariyle sadece 1 adet maden işletmesi (Pınarbaşı Madencilik) faaliyette bulunmakta olup, azda olsa iş olanağı sağlamaktadır.

Yakın çevrede bulunan Tunçbilek, Orhaneli kömür işletmeleri ve termik santralleri de ilçe nüfusu için önemli istihdam alanı özelliği taşımaktadır. Nitekim bu işletmelerde ilçe halkından çok sayıda kişi çalışmaktadır. Bunlar da bölge ekonomisine olumlu katkılar sağlamaktadırlar. Yine İlçe ve köylerinden Bursa veya başka illerde çalışanlar da bulunmaktadır. Ancak 2001 yılındaki ekonomik krizle birlikte işsiz kalarak ilçeye geri dönenler (tersine göç) olmuştur. Yörede, az da olsa yurtdışında çalışarak geçimlerini sağlayan ya da yurtdışından emekli olmuş kesime de rastlanmaktadır.

İlçede ticari hayatın canlı olduğu söylenemez. Bunun sebebi olarak halkın ekonomik gücünün zayıf olması ve büyük ve gelişmiş ilçe olan Tavşanlı'nın ilçeye yakın olması gösterilebilir. Buna rağmen ilçedeki esnaf sayısı oldukça fazladır ve temel tüketim maddelerinin her türlü ilçede bulunabilir. Esnaflık dışında oto tamirciliği, dişçilik, camcılık, sobacılık, traktör pullukları imalatçılığı, radyo-TV tamirciliği, terzilik, lokanta işletmeciliği, berber, marangoz, saat tamir ve satışı, kuyumculuk gibi alanlarda ticari faaliyetler sürdürülmektedir.

İlçe merkezinde çarşamba günleri pazar kurulmaktadır. Pazara; civar köyler ile çevre ilçe ve kasabalardan da alış-veriş için çok sayıda insan gelmektedir.

İlçe'de her yıl Ağustos ayında 7 gün süren bir panayır kurulmaktadır. Panayırda alış-veriş ve eğlence etkinlikleri yer almaktadır. Panayırın son günü gerçekleştirilen yağlı güreşler gelenekselleşmiştir. Panayır ekonomik açıdan ilçeye canlılık getirmekte, ilçede yaşayan insanların eğlenme ihtiyacını da gidermektedir.⁴

4.6. İlçenin Eğitim Yapısı

İlçe halkı eğitim ve öğretime büyük önem verir. Okul çağında olup ta okula gitmeyen çocuklara rastlanmaz. İlçede iki ilköğretim ve çok programlı olarak görev yapan bir orta öğretim kurumu bulunmaktadır. Ayrıca ilçeye bağlı Akalan köyünde 2., Gülözü köyünde 3. ve Çakmak köyünde de 6. sınıfa kadar eğitim yapan köy okulları bulunmaktadır. Diğer köylerde bulunan öğrenciler taşınmalı eğitim kapsamında ilçede bulunan iki ilköğretim okulunda eğitim görmektedirler. İlçede ilk ve orta öğretimde toplam 1359 öğrenci eğitim görmektedir.

---

⁴ <http://www.harmancik.com.tr.tc>

Çizelge 4.9. Harmancık Orta Öğretim Kurumu

Okul Adı	Yeri	Bölüm	Öğrenci Sayısı		
			Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı
Harmancık 75.Yıl Çok Programlı Lisesi	İlçe Merkezi	Genel lise	45	3	15
		Muhasebe	35	3	4
		Metal işleri	74	3	2
		Mobilya ve dekorasyon	15	3	2
		Giyim	37	2	2
Toplam			223	14	25

Kaynak: Anonim, 2005a, Harmancık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Mevcut Durum, Harmancık. 8s.

Çizelge 4.10. Harmancık İlçesi İlköğretim Okulları

Sıra No	Okulun Adı	Bulunduğu Yer		Derslik Sayısı	Taşınan Yerleşim	Öğrenci Sayıları			
		Şehir	Köy			Ana Sınıfı	Merkez	Taşınan	Toplam
1	Harmancık İlköğretim Ok.	X	-	21	23	10	200	403	603
2	Ş.Adil Kınık İlköğretim Ok.	X	-	19	18	15	227	210	
3	Akalan Köyü İlköğretim Ok.	-	X	2	-	-	18	-	18
4	Çakmak Köyü İlköğretim Ok.	-	X	6	-	10	55	-	55
5	Gül özü Köyü İlköğretim Ok.	-	X	3	-	-	23	-	23
Toplam		2	3	51	41	35	523	613	1136

Kaynak: Anonim, 2005a, Harmancık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Mevcut Durum, Harmancık.8s.

Ayrıca Tavşanlı, Orhanlı ve Bursa'da orta ve yüksek öğrenim gören öğrenciler bulunmaktadır.

Harmancık Halk eğitim merkezi tarafından ilçede ve köylerde açılan kurslarla özellikle gençlerin yetişmesi sağlanmaktadır. Yöre halkının bu kurslara da büyük ilgisi vardır.

Kaymakamlık binasında bulunan kütüphane hizmet vermektedir. İlçede iki kitapçı, iki gazete bayi bulunmaktadır. İlçe halkının büyük çoğunluğu günlük gazete okumaktadır. Radyo ve televizyon olmayan eve rastlanmaz.

4.7. İlçede Aile Hayatı

İlçede ailelerin geliri genelde baba tarafından sağlanmakta, kadınlar genellikle ev ve tarla işlerinde çalışmaktadırlar. Ücret ya da maaş karşılığı çalışan kadınlara çok az rastlanmaktadır. Ancak yaz aylarında gündelikçi olarak zirai çalışmalarda buldukları görülür.

Aile içerisinde çeşitli yemekler yapılır ve yenir. Bölgeye özel bir yemek çeşidi yoktur. Mevsime göre sebze yemekleri, baklagiller ve et yemekleri yapılır. İlçede üç fırın olmasına rağmen, özellikle köylerden gelen aileler ekmek ihtiyaçlarını, mahallelerde bulunan fırınlarda kendileri karşılamaktadır.

İlçede çok çocuklu ailelere rastlanmamaktadır. Aileler genelde 2- 3 çocukludur. Büyük ailelere çok az rastlanmakta, yeni evlenenler ayrı ev kurmaktadırlar.

Türk geleneklerine uygun olarak misafirperverlik gelişmiştir. Özellikle kış aylarında aileler yaygın şekilde, misafirliklere gitmektedirler

4.8. İlçede Sosyal Hayat

İlçede sosyal ilişkiler resmiyetten uzak, oldukça samimi ve sıcaktır. Nezaket kurallarına dikkat edilir. Maddi ve manevi yardımlaşmalara sıkça rastlanır. Dini bayramlarda bayramlaşmalar, akraba, dost ve komşular arasında yapılır. Milli bayramlarda okullar tarafından hazırlanan gösterilere halk büyük ilgi gösterir. Yine okullar tarafından düzenlenen gecelere ilgi büyüktür. Sunnet, düğün, mevlit törenleri ile yağmur duası tüm halkın katılımı ile yapılır.

Orta yaş ve üstü insanlar vakit namazları için sürekli camilere giderler. Namazdan önce ve sonra hep birlikte sohbet ederler. Cuma, bayram ve cenaze namazlarına halkın

büyük çoğunluğu katılır. Ramazanda büyük bir çoğunluk oruç tutar. Oruç tutmayanlar, oruç tutanlara saygıdan açıkta herhangi bir şey yiyip içmezler.⁵

---

⁵ <http://www.harmancik.com.tr.tc>

5.HARMANCIK İLÇESİ AİLELERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI

5.1. Demografik Yapı

Türkiye'nin demografik yapısı, bu yapının özellikleri ve nüfus eğilimleriyle az gelişmişliğin belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Başka bir deyimle ülkemizde nüfus, az gelişmişliğin bir göstergesi olarak çoğunlukla kırsal kesimde toplanmakta, bu kesime egemen olan yüksek doğurganlık eğiliminden ötürü nüfus hızlı bir şekilde artmaktadır.

Türkiye'de özellikle kırsal nüfusunda 1950'lerden sonra gözlenen hızlı artış, nüfusun geniş ölçüde topraktan koparak kentlere yönelmesine yol açan itici güçlerin bir ön koşulu olmuştur. Yani, kırsal alanda hızlı nüfus artışı ve bunun yanı sıra tarımsal yapıda ortaya çıkan değişimler itici güçleri harekete geçirmiş ve kırsal nüfusun tarımdan ayrılarak kentlere göçmesiyle hızlı bir kentleşme gerçekleşmiştir. Bu yer değiştirme sonucu geride kalan kırsal nüfusun, cinsiyet durumu, aile büyüklükleri ve yaş dağılımı gibi özellikleri farklılık göstermektedir. Bu bölümde buna paralel olarak araştırma kapsamına giren ailelerin cinsiyet durumu, aile büyüklükleri ile yaş gruplarına göre dağılımı ele alınacaktır.

5.1.1. Cinsiyet Durumu

Son yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 67,8 milyon olan Türkiye nüfusunun % 50,7 sini erkek, % 49,3'ünü de kadın nüfusu oluştururken, Harmancık ilçe merkezinde ise nüfusun % 50,8 ini erkek, % 49,2 sini kadın nüfusu oluşturmaktadır (Anonim 2000). Çizelge 5.1. incelendiğinde araştırma yapılan ailelerde, 2005 yılı itibariyle erkek nüfusu oranında kadın nüfusuna göre artış gözlenmektedir. Mevcut nüfusun %51,5'ini erkek, % 48,5'ini kadın nüfusu oluşturmaktadır.

Çizelge 5.1. Hane Halkı Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	195	51,5
Kadın	183	48,5
Toplam	378	100

5.1.2. Aile Büyüklüğü

2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bursa ilinde bulunan 545.391 hane halkının yaklaşık % 79'u şehirde yaşamaktadır. İl genelinde hane halkı büyüklüğü 3,9'dur. Büyükşehir de hane başına düşen nüfus sayısı 3,8'dir. Harmancık ilçe merkezi hane halkı büyüklüğü 4,7 ile en yüksek, Mudanya ilçe merkezi ortalama hane halkı büyüklüğü 3,3 ile en düşük değere sahip ilçe durumundadır (Anonim 2000).

Araştırma kapsamında ele alınan 92 hanede aile nüfusu en az 2 en çok 7 kişiden oluşmaktadır. En sık rastlanan aile nüfusu ise 4 nüfuslu ailelerdir. Dört nüfuslu ailelerin toplam hane sayısına oranı %28,2'dir. Bunu %23,9 oranı ile 5 nüfuslu aileler izlemektedir.

Çizelge 5.2. Hane Halkı Büyüklüğü

Kişi Sayısı	Sayı	%
2	11	12,0
3	20	21,7
4	26	28,2
5	22	23,9
6	9	9,8
7	4	4,4
Toplam	92	100

Ortalama hane halkı büyüklüğü alanda 4,2 olarak saptanmıştır. Bu ortalama 2000 yılında yapılan sayım sonucunda elde edilen 4,7 hane halkı büyüklüğünden az olup, özellikle göç sonucunda bu değişimin oluştuğunu söylemek mümkündür. Ayrıca aile büyüklüğünün ortalama 4,2 kişiden oluşması alanda çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar) yapısının yaygın olduğunu göstermektedir.

5.1.3. Ailelerin Yaş Dağılımı

Araştırma kapsamındaki ailelerin yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde, % 13,5'inin 0–10 yaş, % 15,6'sının 11–20 yaş, % 19,8'inin 21–30 yaş, % 12,7'sinin 31–40 yaş, % 18,9'unun 41- 50 yaş ve % 19,5'inin 51 ve üstü yaş grubunda bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 5.3. Hane Halkının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%
0- 10	51	13,5
11- 20	59	15,6
21- 30	75	19,8
31- 40	48	12,7
41- 50	71	18,9
51-	74	19,5
Toplam	378	100

Ailelerin yaş profillerini değerlendirdiğimizde, yaşlı nüfusun artış gösterdiği görülmektedir. Göç sonucu genç nüfusun alandan ayrılmasının, yaşlı nüfusun sayısal olarak artışına neden olduğunu söylemek mümkündür.

5.2. Ekonomik Yapı

Ekonomik yapı başlığı altında bu bölümde ailelere ilişkin, aile reislerinin çalıştığı sektör, bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kurumu, bir ayda elde ettikleri gelir, ailelerin ev ihtiyacı için ürettikleri ürünler, tarımsal üretim durumu, tarımsal kredi kullanma durumu, gelire bağlı olarak tasarruf yapma durumları, ailelerin ikamet ettikleri meskenlere ilişkin bilgiler (mülkiyet, mülkiyete sahiplik durumu, meskenlerde kullanılan yapı malzemesi, tuvalet ve oda sayısı) ile ailelerin kullandığı ve sahip oldukları varlıklar hakkında bilgi verilecektir.

5.2.1. Çalışma Durumu

Çizelge 5.4. incelediğinde, ailelerdeki çalışma durumu ile ilgili olarak bilgi verilmektedir.

Çizelge 5.4. Çalışma Durumu

Çalıştığı İş	Sayı	%
Özel Sektör	33	35,9
Emekli	17	18,5
Kamu Sektörü	16	17,4
Esnaf	13	14,1
Serbest	6	6,5
İşsiz	7	7,6
Toplam	92	100

Aile reislerinin, % 35,9'u özel sektör(maden işl.), % 18,5'i emekli, % 17,4'ü kamu sektörü, % 14,1'i esnaf, % 6,5'i serbest olarak çalışırken, % 7,6'sı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Serbest olarak çalıştığını söyleyen bireyler belirli zamanlarda geçici iş buldukça çalışmakta olup, kendilerini işsiz olarak nitelendirmemektedirler.

5.2.2. Sosyal Güvence Durumu

Sosyal güvenlik temel insan haklarından biridir ve devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerindedir. Her fert, herhangi bir işte çalışma sonucu bir sosyal güvence altına girme isteğinde bulunur.

Tehlikelerin sonuçlarına karşın mücadele aracı olarak sosyal güvenlik, çalışma gücünün yeniden kazandırılmasında azami, gelir kayıplarının telafisinde ise, insan haysiyetine yaraşır bir asgari seviyenin altına düşmemek üzere, çalışma ve tasarrufu, tehlikelerden korunmayı unutturmayacak, asgari bir garanti sağlar. Sosyal güvenlikte temel koruma birimi ailedir (Alper 1985).

Araştırma kapsamındaki bireylerin 85'i herhangi bir işte çalışmakta olup, bunların 68'i sosyal güvence kapsamında bulunmaktadır.

Çizelge 5.5. Sosyal Güvence Durumu

Güvence Şekli	Sayı	%
SSK	35	41,2
Emekli San.	20	23,5
Bağ kur	13	15,3
Sosyal Güvence Yok	17	20
Toplam	85	100

Sosyal güvence durumu, çalışanların % 41,2'si SSK, % 23,5'i Emekli Sandığı ve % 15,3'i de Bağ-Kur'a bağlı iken % 20,0'sinin de herhangi bir sosyal güvencesi yoktur.

5.2.3. Gelir Durumu

Gelir; İnsanların, bir amaç doğrultusunda ve belirli bir plan dahilinde yaptıkları, beden ve zihinsel bir faaliyet sonucu elde ettikleri ücrettir.

Bir alanda bireylerin ücretli çalışma sonucu elde ettikleri gelir, o alanın gelişme doğrultusunda gelişme yönünü belirleyen kıstasların başında yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki 92 aileden 85 ailede ücretli çalışma söz konusudur. Çizelge 5.6.'ya bakıldığı zaman, 85 kişinin ücretli bir işte çalışma sonucu elde ettikleri gelir görülmektedir.

Çizelge 5.6. Aylık Ortalama Gelir

Gelir	Orta. Gelir	Sayı	%
200- 400	357,00 YTL	34	40
401- 600	500,00 YTL	35	41,2
601- 800	722,20 YTL	9	10,6
801- 1000	975,00 YTL	6	7,0
1001-	1250,00 YTL	1	1,2
Toplam	-	85	100

Yapılan araştırma sonucunda, ailelerin, % 40'ı 200- 400 YTL, % 41,2'si 401- 600 YTL, % 10,6'sı 601- 800 YTL, % 7,0'si 801- 1000 YTL ve % 1,2's de 1001 ve üstü YTL gelir grubunda yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 5.7. Ek Gelir Elde Edenlerin Ek Gelir Kaynağına Göre Dağılımı

	Asıl İş	Sayı	Toplam Aile İçindeki %
Baba/Anne'den Emekli Maaşı	Çeşitli	22	36,1
Tarımsal Ürün Satışı	”	16	26,2
Süt Satışı	”	13	21,3
Canlı Hayvan Alım-Satımı	”	2	3,3
Süt +Bal+Sebze Satışı	”	1	1,6
Emekli Maaşı+Süt Satışı	”	13	21,3
Gayrimenkul Kira Geliri	Emekli	6	9,8
Motorlu Araç Alım Satımı	Emekli	2	3,3
Bakkal İşletmeciliği	Emekli	2	3,3
TOPLAM		61	100,0

Çizelge 5.7., araştırma kapsamında, ek gelire sahip hanelerin ek gelir kaynaklarına göre dağılımı görülmektedir. Araştırmaya dahil 92 haneden toplam 61 hanede ek gelir olduğu saptanmıştır. Ek gelirin kaynağına göre alt başlıklar halinde ele alındığında, ek gelire sahip 61 haneden 22 hanenin (%36'sının) ek gelirin -geniş aile özelliği taşımasından dolayı- aile büyüklerinin emeklilik aylıklarından oluştuğu saptanmıştır. Burada açıklanması gereken nokta, bu hanelerde asıl gelir kaynağının memurluk, civar işletmelerde işçilik, vb. *çeşitli* alanlardan elde edilmekte olan gelir olduğu, birlikte yaşadıkları anne ve/veya babasının emekli gelirin hane gelirine eklendiğidir. 16 hanenin (%26,2'sinin) ek gelir kaynağının ise yine *çeşitli* gelirlerin yanı sıra, hanede bizzat üretilen tarımsal ürünlerin satışından oluştuğu görülmüştür. Bunlardan başka hanelerden 6 hanenin emeklilik geliri yanı sıra gayrimenkul kira geliri elde ettikleri, 2 hanede emeklilik geliri yanında motorlu araç alım satımı, 2 hanede de emeklilik geliri yanında bakkal işletmeciliği yapıldığı saptanmıştır.

5.2.4. Tüketim İlişkisi

Aileler, evde tüketim için bazı ürünleri kendileri üretmektedirler. Bu ürünlerin çoğu gıda maddesi şeklinde olmaktadır. Bu sayede, aileler ürettikleri gıda maddeleri için harcayacakları geliri, başka ürünlerin satın alınması veya tasarruf için ayıra bilmektedirler. Çizelge 5.8.'de ailelerin ürettikleri ürünleri görmekteyiz.

Çizelge 5.8. Ev İhtiyacı İçin Üretilenler

Ürünler	Sayı	Toplam Aile İçindeki Payı %
Konserve	84	91,3
Salça	80	86,9
Tarhana	79	85,9
Unlu mamuller	65	70,6
Ekmek	64	69,5
Süt ürünleri	32	34,8

Not: Unlu mamullerden kastedilen, yufka ve eriştedir.

Üretilen ürünler içerisinde konserve üretimi % 91,3'lük oranla ilk sırada yer alırken, bunu sırayla, % 86,9 ile salça, % 85,9 ile tarhana, % 70,6 ile unlu mamuller, % 69,5 ile ekmek ve % 34,8 ile süt ve süt ürünleri izlemektedir. Kırsal kesimde üretilebilecek ürünlerin çoğu Harmanlıdaki aileler tarafından da üretilmektedir.

5.2.5. Tarımsal Üretim

Ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yeri olan tarım sektörümüz aynı zamanda yarattığı istihdam ve halkın gıda güvenliği ve güvencesi bağlamında da yaşamsal önemde bulunmaktadır. Bu nedenle sağlıklı tarım politikaları sadece ekonomik kalkınma değil aynı zamanda sosyal boyutları ile de kalkınmanın bir gereği olmaktadır.

Son zamanlarda kırsal nüfusun her geçen gün azalmakta olduğu, özellikle tarımsal üretimde ağırlaşan yaşam koşulları nedeniyle genç nüfusun kırdan kente göç etmekte olduğunu ve hatta bunun oldukça ciddi boyutlara ulaştığı bilinen bir gerçektir.

Bilindiği gibi çiftçi, geçimini topraktan ve hayvancılıktan sağlayan kimsedir. Çiftçilik ise esas itibarıyla bir meslektir ve ekonomik kaygıları olan bir işletmeciliktir. Köylü ise, kırsalda yaşayan bir toplumsal katmandır, bu katmanda yaşayan tüm bireyleri ve her türlü meslek gruplarını içerisinde barındırmaktadır ve ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimleri bulunmaktadır.

5.2.5.1. Arazi Dağılımı

Tarımsal üretimde arazi diğer sektörlerde yer alan üretim kollarındaki arazilerden daha büyük bir öneme sahiptir. Buna neden olan başlıca faktör; arazinin üretimin gerçekleştiği ortam olması ve işletmelerin kuruluş yeri olmasıdır.

Araştırmada, aileler arazi genişliklerine göre 1–10 dekar, 11–20 dekar, 21–30 dekar, 31–40 dekar ve 51+ üstü dekar arazi kullanan aileler olmak üzere gruplara ayrılmıştır.

Çizelge 5.9. Arazi Dağılımı

Arazi Büyüklüğü	Ortalama Arazi(da)	Sayı	%
1- 10	5,3	10	19,2
11- 20	16	10	19,2
21- 30	26,1	18	34,6
31- 40	35,6	6	11,6
41- 50	47,5	4	7,7
51-	96,2	4	7,7
Toplam	-	52	100

Araştırma kapsamında ailelerin kullandıkları arazi miktarı incelendiğinde, ailelerin % 19,2'si 5,3 da, % 19,2'si 16 da, %34,6'sı 26,1 da, % 11,6'sı 35,6 da, % 7,7'si 47,5 da ve % 7,7'si 96,2 da ortalama arazi kullanmaktadırlar.

5.2.5.2. Bitkisel Üretim

Ailelerin, özellikle miras nedeniyle arazilerin parçalanması sonucu küçük arazilere sahip olması alanda etkin bir tarımın yapılmasına olanak vermemektedir. Bu sonuç ekilen ürünlere de yansımakta olup, ailelerin arazilerin boş kalmasını önlemek için kar amacı gütmeyen arazileri kullanılmasına neden olmaktadır. Bu yolla aileler sadece kendi tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretimde bulunmaktadırlar.

Çizelge 5.10. Bitkisel Üretim

Ürünler	Kaç Ailede Yetiştirildiği	Toplam aile sayısı içindeki payı %
Buğday	50	54,3
Sebze çeşitleri	31	33,7
Fiğ	19	20,7
Arpa	15	16,3
Mısır	12	13,0
Yonca	9	9,8
Bağ(Üzüm)	7	7,6
Pancar	4	4,3
Vişne	2	2,2

Ailelerin ürettikleri ürünler incelendiğinde, ailelerin % 54,3'ünde buğday, % 33,7'sinde sebze çeşitleri, % 20,7'sinde fiğ, % 16,3'ünde arpa, % 13'ünde mısır, % 9,8'inde yonca, % 7,6'sında üzüm, % 4,3'ünde pancar ve % 2,2'sinde vişne üretimi yapılmaktadır.

Bu ürünler içerisinde, buğday ve sebze çeşitleri evde tüketim için üretilirken, fiğ, arpa, mısır ve yonca hayvanların tüketimi için üretilmektedir.

5.2.5.3. Hayvansal Üretim

Ailelerin hayvansal üretim desenini ortaya koymak amacıyla ailelerde mevcut hayvan varlıkları sorulmuş ve Çizelge 5.11. düzenlenmiştir.

Çizelge 5.11. Hayvansal Üretim

	Sayı	Toplam aile sayısı içindeki %
Büyükbaş	20	21,7
Büyükbaş+Küçükbaş	17	18,5
Küçükbaş	7	7,6
Büyükbaş+küçükbaş+arıcılık	1	1,1
Büyükbaş+arıcılık	1	1,1

Buna göre ailelerin % 21,7'sinde büyükbaş, % 18,5'inde büyükbaş+küçükbaş ve % 7,6'sında küçükbaş hayvancılık faaliyeti yapılmaktadır. Alanda hayvancılığın temelini büyükbaş hayvancılığın oluşturduğu görülmektedir.

5.2.6. Tarımsal Kredi Kullanım Durumu

Tarımsal kredi işletmelerde, üretim kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlayan, modern tarım tekniklerinin uygulanmasına olanak veren, verimliliği arttıran ve kırsal kesimin yaşam düzeyini yükselten bir araç olduğu için ankete katılanlara tarımsal kredi kullanıp kullanmadıkları sorulmuş ve alınan yanıtlara göre çizelge 5.12, 5.13, 5.14 düzenlenmiştir (Erol 2005).

Çizelge 5.12. Tarımsal Kredi Kullanma Durumu

	Sayı	%
Kullanan	3	3,3
Kullanmayan	89	96,7
Toplam	92	100

Ankete katılanların ancak % 3,3'ü tarımsal kredi kullanırken, % 96,7'si kullanmamaktadır.

Çizelge 5.13. Kredi Kullanım Şekli

Kredi Çeşidi	Sayı
Bitkisel üretim	1
Hayvansal üretim	2
Toplam	3

Kredi kullananların % 33,3'ü bitkisel üretim, % 66,7'si de hayvansal üretimde kullanmak için kredi almıştır.

Çizelge 5.14. Tarımsal Kredi Kullanmama Nedeni

Neden	Sayı	%
Tarımla uğraşmıyorum	24	27
Kredi kullanacak kadar arazi yok	20	22,5
Gerek görmedim	17	19,1
Cazip değil	13	14,6
Arazim yok	8	9,0
Faiz oranları yüksek olduğu için	7	7,8
Toplam	89	100

Tarımsal kredi kullanmayanlara neden tarımsal kredi kullanmadıkları sorulduğunda, % 27'si tarımla uğraşmadığını, % 22,5'i kredi kullanacak kadar araziye sahip olmadıklarını, % 19,1'i kredi kullanmanın gerek olmadığını, % 14,6'sı kredinin cazip olmadığını, % 9,0'u da hiç arazisi olmadığını ve % 7,8'i de faiz oranlarının yüksekliğinden dolayı kredi kullanmayı uygun görmemiştir.

5.2.7. Tasarruf Değerlendirme Şekli

İnsanlar, gelecek dönemleri dikkate alarak, ihtiyarlık veya çocukların yetiştirilmesi gibi durumlar için tedarikli bulunmak, başkalarına muhtaç olmaktan kurtulmak ve kendi başına bağımsız olarak yaşayabilme arzusunu gerçekleştirmek, yüksek bir hayat standardı temin etmek, kolay kazanmak ve ticaret yapabilmek için elinde hazır para bulundurma ve neslini devam ettirme arzusunu gerçekleştirmek için, kendinden sonraki nesillere daha iyi bir hayat standardı sağlamak gayesi ile tüketim eğilimleri sonrasında kalan gelirlerini çeşitli şekillerde değerlendirmek için ayırmaktadırlar (Alper 1985). Fakat günümüzde hayat şartlarının zorluğu ve gelirlerdeki azlık bunu neredeyse imkansız kılmaktadır. Ailelere tasarruf yapıp yapamadıkları sorulmuş, cevaplar doğrultusunda çizelge 5.15. düzenlenmiştir.

Çizelge 5.15. Tasarruf Yapma Durumu

Tasarruf yapma	Sayı	%
Evet	20	21,7
Bazen	19	20,7
Hayır	53	57,6
Toplam	92	100

Ailelerin % 21,7'si her zaman tasarruf yapabildiğini, % 20,7'si bazen tasarruf yapabildiğini belirtirken % 57,6'sı da hiç tasarruf yapamadığını belirtmiştir.

Çizelge 5.16. Tasarruf Değerlendirme Şekli

Değerlendirme şekli	Evet		Bazen	
	Sayı	%	Sayı	%
Altın	10	52,6	8	40,0
Banka	2	10,5	3	15,0
Döviz	2	10,5	2	10,0
Oto alım-satım	2	10,5	2	10,0
Hayvan alım-satım	1	5,3	2	10,0
Tarla alımı	1	5,3	2	10,0
Gayrimenkul	1	5,3	1	5,0
Toplam	19	100	20	100

Ailelerin tasarruflarını değerlendirme biçimleri arasında altın şeklinde tasarruf yapımı hem her zaman tasarruf yapan hem de bazen tasarruf yapabilenler arasında yüksek oranla ön plandadır. Gayrimenkul şeklinde tasarruf yapımı ise oldukça azdır. Çizelge 5.17.'de, gelirin tasarruf yapma durumu üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Çizelge 5.17. Gelirin Tasarruf Yapma Durumu İle Olan İlişkisi

Tasarruf Yapma Durumu	200- 400		401- 600		601- 800		801- 1000		1001-		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bazen	8	23,5	6	17,1	2	22,2	3	50,0	1	100	-	0	20	21,7
E	4	11,7	11	31,4	3	33,3	-	0	-	0	1	14,3	19	20,7
H	22	64,8	18	51,5	4	44,5	3	50,0	-	0	6	85,7	53	57,6
Toplam	34	100	35	100	9	100	6	100	1	100	7	100	92	100

Yoğunluklu olarak 200- 400 YTL gelir grubu (% 64,8) ile 401- 600 YTL gelir grubunda (% 51,5) yer alan ailelerin tasarruf yapamadıklarını görmekteyiz. Buradan düşük gelir grubunda yer alan ailelerin çoğunlukta tasarruf yapamadıklarını ve gelirin tasarruf yapma durumu üzerinde doğru orantılı olarak etkili olduğunu söyleyebiliriz.

5.2.8. Meskenler İle İlgili Bilgiler

İnsanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başlamasıyla başlayan, onun var olduğu müddetçe devam edecek olan en temel ihtiyaçlarından birisi barınma ihtiyacıdır. Barınma ihtiyacı insanların yaşadığı devrin özelliklerine göre farklılıklar göstermiştir. Bu, en iptidai barınak olan mağara ve ağaç kovuklarından, en modern, çok katlı, konforlu meskenlere kadar devam eden bir çizgidir.

Barınma ihtiyacının somut karşılayıcısı meskendir. Mesken bir aile veya beraber yaşayan kimselerden oluşan bir grup ya da yalnız başına yaşayan bir kimse tarafından kullanılan, bir veya daha fazla odası olan, ayrı girişi bulunan, içerisinde işleyen mutfaklı olan, komşuluk ilişkilerinin devam ettiği, misafir kabul edilen, yaşlıların bakımlarının yapıldığı, zaman zaman üretim yapılan, sosyal, kültürel ve sağlık yönlü faaliyetlerin de yürütüldüğü bir mekandır. Mesken, gıda, giyim ve kuşamın yanı sıra, insan hayatında temel bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir.

Meskenin, kısa sürede kar ya da iktisadi fayda bakımından getirisi sınırlı olmasına rağmen, uzun vadede toplumsal faydası rakamlarla ölçülemeyecek kadar önemli bir yatırım olduğu sosyal bilimcilerce kabul edilmektedir.⁶

5.2.8.1. Mülkiyet Şekli

Örneklemede ekonomik durum ve hayat standardı ile ilgili bir diğer değişken 'oturulan eve sahip olmadır'. Oturulan evin kimin üzerine olduğu incelendiğinde;

⁶ <http://www.qafqaz.edu.az/journal/konuttamenmuniyet.pdf>

Çizelge 5.18. Oturulan Evin Mülkiyeti

Mülkiyet	Sayı	%
Ailemden Birine	53	57,6
Bana Ait	21	22,8
Kiracıyım	16	17,4
Köylü Malı	2	2,2
Toplam	92	100

Ankete katılan deneklerin, % 57,6'sının evinin aile üyelerinden birine ait olduğunu, % 22,8'inin evinin kendisine ait, % 17,4'ünün kiracı olduğu ve % 2,2'sinin ise o mahalle halkı tarafından yapılan evde oturduğunu görmekteyiz.

Çizelge 5.19. Mülkiyet Durumu ile Mülkiyetin Elde Edilişi Arasındaki İlişki

	Ailemden birine ait		Bana ait		Kira		Köylü malı		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendi yapım	26	49,0	14	66,6	-	0	-	0	40	43,5
Miras	26	49,0	5	23,8	-	0	-	0	31	33,7
Satın alma	1	2,0	2	9,6	-	0	-	0	3	3,3
Başkasına ait	-	0	-	0	16	100,0	2	2	18	19,5
Toplam	53	100	21	100	16	100	2	100	92	100

Örnekleme giren ailelerin evlerine ilişkin mülkiyet durumu incelendiğinde, aileler, oturulan evin çoğunlukla aileden birine ait olduğu belirtmiştir. Aileden birine ait olan evlerin, % 49'unun aile üyesi tarafından yapıldığını, % 49'unun aile üyesine miras yoluyla kaldığını, % 2'si de satın aldığını belirtirken, kendisine ait olan eve ise, % 66,6'sı kendi yaptığını, % 23,8'i miras yoluyla kendine kaldığını ve % 9,6'sı da satın aldığını belirtmektedir.

Çizelge 5.20.'de de kira da oturanların vermiş oldukları aylık kira miktarı görülmektedir.

Çizelge 5.20. Aylık Kira Bedeli

Ücret	Sayı	%
50- 60	4	25,0
61- 70	7	43,8
71- 80	3	18,7
81-	2	12,5
Toplam	16	100

Kiradan oturanların % 25,0'i 50- 60 YTL, % 43,8'i 61- 70 YTL, % 18,7'si 71- 80 YTL ve % 12,5'i de 81 ve üstü YTL kira vermekte olup, alanda ortalama kira bedeli 70,9 YTL dir.

5.2.8.2. Meskenlerin Yapı Özelliği

İnsan yaşadığı evi planlayıp inşa ederken birçok faktörü göz önünde bulundurur. Yaşadığı toplumun, kültür ve geleneklerini, yaşadığı coğrafya parçasının iklim özellikleriyle birleştirerek, biçimlendirir (Karpuz 1993). Alanda, ailelerin yaşadığı meskenlerin, 3 şekilde yapı gösterdiği görülmektedir.

Çizelge 5.21. Meskenlerin Yapı Özelliği

	Sayı	%
Apartman	30	32,6
Müstakil(tek katlı)	31	33,7
Müstakil(İki katlı)	31	33,7
Toplam	92	100

Oturulan meskenlerin % 32,6'sının apartman, % 33,7'sinin müstakil tek katlı ev ve % 33,7'sinin de müstakil çift katlı ev şeklinde olduğu saptanmıştır.

20. yüzyılın başlarından itibaren, teknolojiye hızlı ilerleme ve makineleşmeye paralel olarak beton, demir gibi malzemelerin kullanışı artmaya, eski geleneksel mimariler ise hızla terk edilmeye başlanmıştır (Karpuz,1993). Araştırma kapsamındaki evler incelendiğinde çizelge 5.22. görülmektedir.

Çizelge 5.22. Meskenlerin Tipleri İle Meskenlerde Kullanılan Yapı Malzemesi Arasındaki İlişki

	Apartman		Müstakil Tek Katlı		Müstakil İki Katlı		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Betonarme	30	100	15	48,4	6	19,4	51	55,4
Yığma taş duvar	-	0	16	51,6	25	80,6	41	44,6
Toplam	30	100	31	100	31	100	92	100

Meskenlerin % 55,4'ü betonarme, % 44,6'sı yığma taş duvardan yapılmıştır. Bunların içinden apartmanların tamamı betonarme, müstakil tek katlı evlerin % 48,4'ünün betonarme, % 51,6'sının yığma taş duvar ve müstakil çift katlı evlerin de % 19,4'ü betonarme , % 80,6'sının da yığma taş duvardan yapıldığı görülmektedir. Müstakil tek ve iki katlı evlerin eski, apartman tarzı evlerin ise yeni yapılar olduğu gözlenmektedir.

5.2.8.3. Meskenlerde Tuvalet ve Oda Durumu

Meskenlerde kullanılan tuvalet durumunu incelediğimiz zaman, apartmanların % 76,6'sının, müstakil tek katlı evlerin %90,4'ünün ve müstakil çift katlı evlerin % 87,0'sinin tuvaletlerinin yoğunluk olarak alaturka tarzı tuvalet olduğu belirtilmiştir. Alafranga tuvalet kullanımı ise oldukça azdır. Ayrıca hem alaturka hem de alafranga tuvalet kullanımı da söz konusudur.

Çizelge 5.23. Meskenlerin Tipleri İle Meskenlerde Mevcut Tuvalet Durum Arasındaki İlişki

	Apartman		Müstakil Tek Katlı		Müstakil İki Katlı		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alafranga	3	10,0	1	3,2	-	0	4	4,4
Alaturka	23	76,6	28	90,4	27	87,0	78	84,8
Alfa.+Alt.	4	13,4	2	6,4	4	13,0	10	10,8
Toplam	30	100	31	100	31	100	92	100

Özellikle yaşlı insanların bulunduğu evlerde, insanların sağlık problemlerinden dolayı sonradan alafrağa tuvaletlerin yapılması kişiler tarafından uygun görülmüştür.

Çizelge 5.24. Oda Sayısı İle Meskende Yaşayan Kişi Sayısı Arasındaki İlişki

Oda Sayısı	Kişi Sayısı						Genel Toplam	
	2	3	4	5	6	7	Sayı	%
3		1	4	1			6	6,5
4	7	12	11	8	3		41	44,6
5	3	4	7	5	4	4	27	29,3
6		2	3	5	1		11	12
7		1	1	1	1		4	4,3
8	1			2			3	3,3
Genel Toplam	11	20	26	22	9	4	92	100

Örnekleme giren ailelerin meskenlerinin en yoğun grup olarak % 44,6'sı 4 ve % 29,3'ü de 5 odalıdır. Meskenlerin oda sayısı ile meskenlerde yaşayan kimse sayısı arasında kısmen uyum olduğu tespit edilmiştir.

5.2.9. Kullanılan ve Sahip Olunan Varlıklar

Ailelerin kullandıkları ev eşyaları ile sahip oldukları eşyaların incelenmesindeki amaç, ailelerin gelir durumları ve modernleşme eğilimleri hakkında bir yargıya varmaktır. Bu amaçla çizelge 5.25. hazırlanmıştır.

Çizelge 5.25. Hane Halkının Kullandığı Eşyalar Ve Sahip Olduğu Varlıklar

Kullanılan eşyalar	Sahip olan aile sayısı	Toplam aile sayısı içindeki payı %	Sahip olunan varlıklar	Sahip olan aile sayısı	Toplam aile sayısı içindeki payı %
TV	92	100	Cep telefonu	84	91,3
Buzdolabı	92	100	Sürücü belgesi	74	80,4
Soba	92	100	Kredi kartı	49	53,3
Müzik seti	92	100	Otomobil	41	44,6
Elek.Süpürgesi	88	95,7	Traktör	18	19,6

Çizelge 5.25.(Devam) Hane Halkının Kullandığı Eşyalar Ve Sahip Olduğu Varlıklar

Telefon	88	95,7	Motosiklet	9	9,8
Çam. Mak.	87	94,6			
Şofben	79	85,9			
Fırın	72	78,3			
VCD	71	77,2			
Dikiş Mak.	45	48,9			
Mutfak Robot	38	41,3			
Termosifon	35	38,0			
Güneş enerjisi	21	22,8			
Bilgisayar	12	13,0			
Bul. Makinesi	4	4,3			

Bu verilere göre aileler çoğunlukla normal ve her evde bulunabilecek eşyalara sahiptir. Ailelerin tamamında TV, buzdolabı ve müzik seti ile kırsal kesimde yaşayan halkın alternatifsiz kullandığı ısıtma aracı soba bulunmaktadır. Elektrik süpürgesi, telefon, çamaşır makinesi, şofben, fırın, VCD gibi bir takım eşyalar ise çoğunlukla yer almaktadır. Günümüzde bilgi sağlama aşamasında kullanılan bilgisayar %13 oranında bulunmaktadır. Bunun yanında bulaşık makinesi ise yok denecek kadar azdır.

Sahip olunan varlıklara içerisinde iletişimin vazgeçilmesi olan cep telefonu toplam aile sayısı içinde % 91,3'lük oranla yoğunluk göstermektedir. Cep telefonunu sırayla, % 80,4 oranında sürücü belgesi, % 53,3 oranında kredi kartı, % 44,6 oranında otomobil, % 19,6 oranında traktör ve % 9,8 oranında da motosiklet izlemektedir.

Gelir değişkenine bağlı olarak bir ailenin kullandığı ve sahip olduğu varlıklar değişme göstermektedir. Çizelge.61. deki verilere göre, gelir durumuna bağlı olmaksızın evlerin çoğunda, bir ailenin kullanması vazgeçilmez hale gelen eşyaların çoğunun yer aldığını görmekteyiz.

Fırın, müzik seti, dikiş makinesi, VCD yoğun olarak her gelir grubunda bulunmaktadır. Ancak gelir seviyesi düşük olan 200- 400 YTL gelir grubundaki ailelerin, lüks tüketim malları sayılabilecek bulaşık makinesi, bilgisayar, güneş enerjisi ve mutfak robotuna az miktarda sahip oldukları gözlenmektedir.

Çizelge 5.26. Gelir İle Evde Bulunan Eşyalar Arasındaki İlişki

Eşyalar	200- 400		401- 600		601- 800		801- 1000		1001-		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
TV	34	100	35	100	9	100	6	100	1	100	7	100
Buzdolabı	34	100	35	100	9	100	6	100	1	100	7	100
Çam. Makinesi	31	91,2	34	97,1	9	100	5	83,3	1	100	7	100
Bul. Makinesi	1	2,9	1	2,9	-	0	1	16,6	1	100	-	0
Fırın	27	79,4	27	77,1	8	88,8	5	83,3	1	100	4	57,1
Radyo-M. Seti	26	76,5	26	74,3	8	88,8	5	83,3	1	100	5	71,4
Dikiş M.	23	67,4	25	71,2	6	66,6	4	66,6	1	100	3	42,8
Telefon	30	88,2	33	94,3	9	100	6	100	1	100	5	71,4
Termosifon	11	32,3	18	51,4	5	55,5	5	83,3	1	100	3	42,8
Şofben	26	76,5	28	80,0	8	88,8	2	33,3	1	100	6	85,7
Soba	34	100	34	97,1	9	100	6	100	1	100	7	100
Bilgisayar	1	2,9	5	14,3	2	22,2	2	33,3	1	100	1	14,3
VCD	21	61,7	23	65,7	8	88,8	4	66,6	1	100	2	28,6
Elek. Su.	28	82,3	33	94,3	9	100	6	100	1	100	5	71,4
Güneş Enerjisi	9	26,5	12	34,3	1	11,1	1	16,6	1	100	2	28,6
Mut. Robotu	11	32,3	18	51,4	7	77,7	3	500	1	100	1	14,3
G.G.K.S.	34		35		9		6		1		7	

G.G.K.S.: O Gelir Grubuna Ait Kişi Sayısı

Not: %'ler o gelir grubu içinde bulunan toplam kişi sayısına orandır.

Çizelge 5.27.'de bireylerin sahip oldukları bazı varlıkların gelir ile olan ilişkisi incelenmektedir. Gelir durumuna bakılmaksızın, cep telefonun hemen hemen bütün gelir gruplarında bulunmaktadır.

Çizelge 5.27. Gelir İle Sahip Olunan Eşyalar Arasındaki İlişki

	200- 400		401- 600		601- 800		801- 1000		1001-		Yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Otomobil	4	11,7	23	65,7	7	77,7	6	100	1	100	-	0
Traktör	5	14,7	11	31,4		-	0	0	1	100	1	14,3
Motosiklet	1	2,9	3	8,6	1	11,1	1	16,6	1	100	2	28,6
Cep T.	31	91,2	32	91,4	9	100	6	100	1	100	5	71,4
G.G. K.S.	34		35		9		6		1		7	

G.G.K.S.: Gelir Grubuna Ait Kişi Sayısı

Not: %'ler o gelir grubu içinde bulunan toplam kişi sayısına orandır.

5.3. Sosyal Yapı

Sosyal yapı çerçevesinde araştırma kapsamına giren ailelerde, evlenme yaşı, akraba evliliği durumu, eğitim, kadına bakış, gelecek beklentisi, dayanışma ve güven duygusu, çocuklarla ilgili düşünceler, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile batıl inanç durumu ele alınacaktır.

5.3.1. Evlenme Yaşı

Türk Medeni Kanununa göre, 2003 yılında yapılan bir değişiklik ile evlenme yaşı erkekler için 17, kadınlar için 15 olarak kabul edilmiştir. Fakat Türkiye'de yasal evlenme yaşının altında erken evlenmelere rastlanmaktadır. Buna neden olarak tarımsal işletmelerde insan gücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle kadının önemli görevinin aile işletmelerinde çalışacak çocukları yetiştirmek olduğu gösterilmektedir.⁷

Ayrıca evlenmede, şahısların çoğu zaman buluş çağına erişmiş olmasına dikkat edilmektedir. Fakat kırsal kesimde genelde kızların daha erken yaşta evlendirildiği bir gerçektir. Özellikle kızlar için 20 yaşını geçirmesi durumunda evde kalmış gözüyle bakılmaktadır. Buna bir başka sebepte, erken evlenmiş gençlerin evlenmeyenler

⁷ http://www.efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_1/aynur_ilhan.doc

üzerinde psiko-sosyolojik tesiridir. Araştırma yapılan ailelerde kızlar ve erkekler için en erken evlenme yaşı 16 bulunmuştur.

Çizelge 5.28. Ailelerde İlk Evlenme Yaşı

Evlenme yaşı	Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%
16- 18	2	2,2	14	15,2
19- 21	18	19,5	49	53,3
22- 24	53	57,6	24	26,1
25- 27	16	17,4	5	5,4
28- 30	1	1,1	-	0
31- 33	2	2,2	-	0
Toplam	92	100	92	100

Çizelge 5.28.'de evli çiftlerin yaş gruplarına göre evlendikleri yaşlar görülmektedir. İlk evlenme yaşı erkeklerde 22- 24 yaşları (% 57,6) arasında yoğunlaşmıştır. Bunu sırayla, % 19,5 ile 19- 21, % 17,4 ile 25- 27 yaş grubu izlemektedir. Kadınlarda ilk evlenme yaşı erkeklere oranla daha küçüktür. % 53,3 oranla 19- 21 yaş grubu birinci sırada yer almaktadır. %28,6'sı 22- 24, % 14,3'ü 16- 18 ve % 6,5'i de 25- 27 yaşları arasında evlenmiştir. Erkeklerde evlenme yaşı ortalamasının yüksek olması, erkeklerin askerden geldikten sonra evlendirilmesinin rolü oldukça büyüktür.

Türkiye kırsal kesimde ilk evlilik yaşı ortalaması erkeklerde 21,6, kadınlarda ise 18,6'dır. Harmancıkta ilk evlilik yaşı ortalaması, Türkiye kırsal kesim ortalamasında biraz yüksektir.

Çizelge 5.29. Çocuklar İçin İstenen Evlilik Yaşı

Evlilik Yaşı	Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%
16- 18	-	0	-	0
19- 21	9	9,8	15	16,3
22- 24	46	50,0	56	60,9
25- 27	35	38,0	21	22,8
28- 30	2	2,2	-	0
Toplam	92	100	92	100

Ailelerde, çocukları için istenilen evlenme yaşına baktığımızda, erkekler için yoğunluklu evlenme yaş grubu olan 22- 24 yaş grubu çocuklar içinde uygun görülmektedir. Fakat kızlar için istenilen evlenme yaşı kadınların evlenme yaşı olan 19- 21 yaş grubundan yukarıda olup 22- 24 yaş grubunda toplanmıştır.

5.3.2. Akraba Evliliği İle İlgili Bilgiler

Akraba evliliği, eşler arasında kan bağı bulunması yani aynı atadan gelme durumudur.

Eş seçiminin, tamamen serbest olduğu ve kişilerin kendi eğilimlerine bırakıldığı toplumlarda, insanların çok azının akrabaları ile evlendikleri sonucu çıkarılmıştır. Türkiye'de evli çiftlerin yaklaşık olarak üçte birinin birbirleriyle akraba oldukları görülmüştür (%29,2). Akraba olan eşlerin %80'i kardeş çocuklarıdır. Özellikle erkek kardeş çocuklarının birbiriyle evlendikleri görülmektedir.⁸

Halkın eğitim düzeyinin ve genetik hastalıklar konusundaki bilgisinin artması, bu tür evliliklerin oranının %0,3'ün altına düşmesine ve hatta büyük şehirlerde daha da azalmasına neden olmuştur. Başka kültürlerde ise yakın akraba evlilikleri ekonomik çıkarlar, çiftin ailelerinin birbirini daha yakın tanıyor olması, coğrafi konum gibi nedenlerle desteklenebilmektedir. Köylerde bütün aile biçimlerinde akraba evliliği diğer yerleşim yerlerinden daha yüksektir.⁹

⁸ http://www.saglik.tr.net/cocuk_sagligi_akraba_evliliği.shtml

⁹ <http://www.dicle.edu.tr/~halks/m114.html>

Çizelge 5.30. Aile Nüfuslarında Akraba Evliliği İle Yakınlık Derecesi Arasındaki ilişki

	Kardeş çocukları	%
E	8	8,7
H	84	91,3
Toplam	92	100

Ailelere, ailenizde akraba evliliği yapmış biri var mı sorusu sorulduğunda, ailelerin % 8,7'sinde akraba evliliğine rastlanmıştır. % 91,3'ünde akraba evliliği söz konusu değildir.

Bu evlilik kimler arasında yapılmıştır sorusuna ise, tamamı kardeş çocukları arasında bu evliliğin yapıldığını belirtmiştir. Buradan ailelerin akraba evliliğine karşı olduklarını söylemek mümkün olmaktadır.

5.3.2.1. Eğitimin Akraba Evliliği Üzerine Etkisi

Bir yöredeki halkın eğitimin düzeyinin artması o yörede akraba evliliklerinin azalmasına neden olmaktadır. Özellikle kentlerde akraba evlilikleri, kırsal bölgelere göre daha azdır. Bu doğrultuda, ailesinde akraba evliliği söz konusu olan kişilere eğitim durumları sorulmuş, eğitimlerinin bu konu üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır.

Çizelge 5.31. Eğitim İle Akraba Evliliği Arasındaki İlişkisi

Eğitim Düzeyi	E		H		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	3	37,5	21	25,0	24	26,1
Ortaokul	3	37,5	27	32,1	30	32,6
Lise	1	12,5	12	14,3	13	14,1
Meslek lisesi	-	0	8	9,5	8	8,7
Üniversite	1	12,5	13	15,5	14	15,2
Lise ö.	-	0	3	3,6	3	3,3
Toplam	8	100	84	100	92	100

Akraba evliliği yapanların eğitim düzeylerinin, % 37,5'inin ilkokul, % 37,5'inin ortaokul, % 12,5'inin lise ve % 12,5'inin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi düştükçe aile içerisinde akraba evliliği oranı da artmaktadır.

5.3.3. Kadın Çalışmasına Olan Bakış

Kadınların; eğitim, sağlık ve istihdam olanakları gibi en temel insan haklarından yararlanma konusunda hemen hemen tüm ülkelerde erkeklerin gerisinde olduğu bilinmektedir. Çalışma hayatında üretimin her aşamasında katkısı bulunan; ev işleri, çocuk ve diğer bakıma muhtaç aile üyelerinin sorumluluğu, eşin yeniden üretime hazırlanması gibi ücretsiz işlerin çoğunluğunu da üstlenen kadınların toplumsal kalkınmanın ve gelişmenin sağladığı olanaklardan yeterince yararlandıklarını söylemek zordur. Kırsal kesimde çalışan kadınların %89'u aile işletmesinde ücretsiz işçi statüsündedir. Bu nedenle ekonomik bağımsızlığı yoktur.¹⁰

Çizelge 5.32. Kadınların Çalışması İle İlgili Düşünce

	Sayı	%
Çalışmalı	43	46,7
Gerekire çalışmalı	26	28,3
Çalışmamalı	20	21,7
Yerine göre çalışmalı	3	3,3
Toplam	92	100

Not: Çalışma ile kastedilen ücretli bir iştir.

Aile reislerinin kadının çalışıp çalışmamasına ilişkin düşünceleri incelendiğinde, ankete katılanların % 47,6'sı çalışmasını, % 28,3'ü ailenin maddi sıkıntıda olması durumunda çalışmasını, % 21,7'si çalışmamasını, % 3,3'ü de çalışma ortamının kadının çalışmasına uygun olması durumunda çalışmasını uygun görmektedir. 92 aile içerisinde ücretli çalışan kadın sayısı 1 dir.

Kadının çalışmasına bakışın pozitif yönde gelişme göstermesine karşın, alanda kadınlara yönelik iş imkanının bulunmaması, çalışan kadın sayısını yok denecek kadar az tutmaktadır.

¹⁰ <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kadinstatu.htm>

5.3.3.1. Eğitim Düzeyi İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki

Bir ülkedeki insanların eğitim düzeyindeki artış, aynı zamanda o ülkenin, küreselleşen dünya üzerinde daha etkin bir şekilde rol almasını ve diğer ülkeler nezdinde gelişmişlik seviyesinin daha çabuk ve kolay olmasını sağlamaktadır.

Eğitim seviyesi arttıkça aynı zamanda o ülkede kadın- erkek eşitliğinin daha ön planda olduğu ve kadının sosyal ve ekonomik hayattaki yerinin belirginleştiği bir gerçektir. İnsanlarda eğitim seviyesi geliştikçe kadınların ülke ve ev ekonomisine olan katkısının arttığı ve kadının sadece evinde ücretsiz çalışan bir statüde olmamasının artık insanlar tarafından anlaşılması, kadının hayattaki statüsünü arttırmıştır.

Çizelge 5.33. Eğitim Düzeyi İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi	Çalışmalı		Gerekirse Çalışmalı		Çalışmamalı		Yerine göre		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	10	23,3	7	26,9	6	30	1	33,3	24	26,1
Ortaokul	13	30,2	7	26,9	9	45	1	33,3	30	32,6
Lise	4	9,3	6	23,0	2	10	1	33,4	13	14,1
Meslek lisesi	3	7,0	3	11,5	2	10	-	0	8	8,7
Üniversite	11	25,6	2	7,7	1	5	-	0	14	15,2
Lise ö.	2	4,6	1	4,0	-	0	-	0	3	3,3
Toplam	43	100	26	100	20	100	3	100	92	100

Eğitim düzeyinin yoğunlukta ilkökul ve ortaokul olduğu araştırma kapsamındaki ailelerde, genelde kadının çalışması ile ilgili düşüncenin pozitif yönde olduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde eğitim düzeyi yükseldikçe de, kadının sosyal ve ekonomik hayattaki statüsünün anlaşılmasının pozitif yönde geliştiği görülmektedir. Kadının çalışmasını uygun görmeyenler de % 45,0 ile ortaokul ve % 30 ile ilkökul mezunu grubunda toplanmıştır.

5.3.3.2. Gelir Durumu İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki

Ailelerin ekonomik durumu da kadınların çalışmasına olan tutumu etkilemektedir. Çizelge 5.34. incelendiğinde ailelerin gelir durumu ile kadının çalışmasına olan tutum arasındaki ilişki görülmektedir.

Çizelge 5.34. Gelir Durumu İle Kadının Çalışmasına Bakış Arasındaki İlişki

	200- 400 YTL		401- 600 YTL		601- 801 YTL		801- 1000 YTL		1001- YTL		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çalışmalı	13	38,2	15	42,9	6	66,6	3	50,0	1	100	7	100	45	48,9
Gerekirse çalışmalı	13	38,2	8	22,9	2	22,2	3	50,0	-	0	-	0	26	28,3
Çalışmamalı	6	17,6	12	34,2	-	0	-	0	-	0	-	0	18	19,5
Yerine Göre çalışmalı	2	6,0	-	0	1	11,2	-	0	-	0	-	0	3	3,3
Toplam	34	100	35	100	9	100	6	100	1	100	7	100	92	100

Araştırma yaptığımız alanda, geliri 200 -400 YTL (düşük gelir grubu) olanların % 38,2'si kadının çalışmasını, % 38,2'si gerekirse çalışmasını uygun bulurken, geliri 401 -600 YTL olanların da, % 42,9'u kadının çalışmasını, % 22,9'u gerekirse çalışmasını uygun bulurken, % 34,2'si de çalışmasını uygun bulmamaktadır. Hiçbir geliri olmayanların tamamı kadınların çalışması taraftarıdır. Gelir ile kadının çalışma hayatındaki yeri, genelde pozitif yönlü eğilim göstermektedir.

5.3.4. Gelecek İle İlgili Beklentiler

Kişilerin gelecekte ne gibi bir beklenti içinde oldukları, onların hayata olan bağlılığı ve hangi psikolojik bir yapıda olup olduğunu gösteren bir değerdir. Aynı zamanda bir insanın gelecekte yapmak için planladıkları, onun hayatına yön vermesine neden olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman bireylerin gelecek ile ilgili beklentileri önem kazanmaktadır.

Çizelge 5.35. Aile Reisinin Gelecekle İlgili Beklentisi

	Sayı	%
Çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlamak	32	34,8
Daha iyi bir yaşam	27	29,3
Harmancık'ın kalkınmasında görev almak	10	10,9
Daha iyi bir iş	9	9,8
Mutluyum	14	15,2
Toplam	92	100

Ankete katılan bireylerin gelecek ile beklentileri incelendiğinde, % 34,8'i kendisi için bir şey istemeyip çocuklara iyi bir gelecek hazırlamayı, % 29,3'ü daha iyi bir yaşam şartlarına kavuşmayı, % 10,9'u ilçenin kalkınmasında görev almayı, % 9,8'i çalıştığı işten memnun olmayıp daha iyi bir işte çalışmayı ve % 15,2'si de gelecekte bir beklenti içinde olmayıp mutlu olduğunu belirtmiştir.

5.3.5. Sorun Giderme ve Güven Duygusu

İnsanlar genelde kendisi ile ilgili bir konuda sorun yaşadığı zaman yakınında o soruna çare olabilecek kişiler arar. Bu aynı zamanda insanlar arası ilişkileri artırıp, iletişimin daha doğru yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Çizelge 5.36. Kendiniz İle İlgili Konularda Başkalarına Danışıyor musunuz?

Danışılan kişiler	Sayı	%
Aileme	31	33,7
O konuda bilgisi olan kişilere	27	29,3
Arkadaşlarıma	15	16,3
Kimseye danışmıyorum	19	20,7
Toplam	92	100

Çizelge 5.36. incelendiğinde, aile içi dayanışma çoğunlukta yer aldığı görülmektedir (% 33,7). % 29,3'ü o konu ile ilgili bilgisi olan kişiler ile % 16,3'ü arkadaşları ile sorunu gidermeye çalışırken, % 20,7'si de sorunu kendi kendine kimseye

danışmadan giderdiğini belirtmiştir. Sorun giderme konusunda bilgisi olan kişilere danışılmasının da yoğunluk göstermesi, insanların olaylara daha gerçekçi baktığını göstermektedir.

İnsanların birbirine olan güveni son yıllarda, özellikle maddi çıkarlar doğrultusunda oldukça azalmıştır. Kırsal kesimde ise kentlere oranla insanların birbirine olan güvenlerinin daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.37. En Çok Güven Duyulan Kişiler

	Sayı	%
Ailem	75	81,5
Arkadaşlarım	7	7,6
Akrabalara	2	2,2
Kimseye güven duymam	8	8,7
Toplam	92	100

İnceleme yaptığımız ailelerde duruma baktığımızda, aile içinde güven % 81,5 gibi yüksek bir oranla göze çarpmaktadır. Hiç kimseye güven duymayan ise % 8,7'dir. Aile içi bağların alanda yüksek değerde olduğunu söylemek mümkündür.

5.3.6. Çocukların Karşı Cinsten Biriyle Flört Etmesi Konusundaki Düşünceler

Kırsal alanlarda toplumsal yargı, özellikle gençlerin karşı cinsten biriyle arkadaşlık(flört) etmeleri konusunda her zaman ön planda yer almaktadır. Bu tür yaşam ters karşılanmakta, yörenin kültürüne aykırı olduğu öne sürülerek karşı çıkılmaktadır. Çizelge 5.38. incelendiğinde, ankete katılan 92 kişiden 72'sinin çocuğu olup, çocuklarının karşı cinsten biriyle arkadaşlık (flört) etmesi konusundaki düşünceleri ile ilgili bilgi verilmektedir.

Çocuğu olan 72 kişiden % 43'0'ü çocuklarının karşı cinsten biriyle arkadaşlık etmesini uygun görürken, % 57,0'si uygun görmemektedir.

Çizelge 5.38. Çocukların Karşı Cinsleriyle Arkadaşlık Etmesi Konusundaki Düşünce

	Sayı	%
Uygun	31	43,0
Uygun Değil	41	57,0
Toplam	72	100

Çizelge 5.39. Uygun Görme Nedeni

	Sayı	%
Herkes arkadaşımı kendi seçmeli	22	71,0
Zamanımız bunu gerektiriyor	9	29,0
Toplam	31	100

Uygun görenlerin % 71,0'i herkesin kendi arkadaşımı seçmesini uygun görürken, % 29'u da zaman bağılı olarak, zamanın bunu gerektirdiğini söylemektedir.

Çizelge 5.40. Uygun Görmeme Nedeni

	Sayı	%
Kültürümüze ters düştüğü için	16	39,0
Dini ve ahlaki açıdan	15	36,6
Yörede dedikodunun çok olması	10	24,4
Toplam	41	100

Uygun görmeyenlerin ise % 24,4'ü yöredeki dedikodudan dolayı, % 36,6'sı dini ve ahlaki açıdan, % 39,0'u da yöre kültürüne ters düştüğünü belirterek uygun görmemektedir. Uygun görmeyenlerin oranının yüksek ve nedenlerinin kültürle bağdaştırılması, bu yargının kırsal kesimde devam ettiğini göstermektedir.

5.3.7. Çocuklarının Evleneceği Kişide Aranılan Özellikler

Ankete katılan kişilerin, çocukları ile evlenecek kişide aradığı özelliği incelediğimizde çizelge 5.41. düzenlenmektedir. Evlenilecek kişinin dürüst ve güvenilir olması % 47,2 oranla ilk sıradadır. Bunu % 16,7 oranla ahlaklı olması, % 13,9 oranla iyi

bir aileden gelmesi, % 8,4 oranla eğitimli olması ve % 6,9 oranları ile de dinine bağlı olması ve iyi bir işinin olması izlemektedir.

Çizelge 5.41. Çocukların Evleneceği Kişide Aranılan Özellik

	Sayı	%
Dürüst ve güvenilir	34	47,2
Ahlaklı olması	12	16,7
İyi bir aileden gelmesi	10	13,9
Eğitimli olması	6	8,4
Dinine bağlı olması	5	6,9
İyi bir işinin olması	5	6,9
Toplam	72	100

5.3.8. Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri

Ortak bir atayı paylaşan ya da biri diğerinden türeyen insanlar akraba kabul edilir. Komşuluk ise insanların yaşadığı küçük bölgede, yaşayanlar arasında var olan yakınlıklar ve o bölgenin sakinleri arasındaki ilişkiler diye ifade edilir. Gerek akrabalık, gerek komşuluk ilişkileri insanların birbirine kaynaştırıcı bir rol oynamaktadır (Özden,2000).

Çizelge 5.42. Komşu ve Akrabalarla Yardımlaşma Düzeyi Ve Nedeni

	Çİ	İ	O	Z	Toplam	%
Karşılıklı saygı ve sevgi	11	17	-	-	28	30,4
Aileler arası bağlılık, güven duygusu	14	13	-	-	27	29,3
Sevilen bir aile olmamız	7	10	-	-	17	18,5
Herkesle anlaşmaya çalışırım	1	9	-	-	10	10,9
İnsanlar arasındaki güvensizlik	-	-	8	2	10	10,9
Toplam	33	49	8	2	92	-
%	35,8	53,3	8,7	2,2	-	100

Çizelge 5.42. incelendiğinde komşu ve akrabalarla yardımlaşma düzeyinin, alanda, pozitif yönde eğilim gösterdiği görülmektedir. Bu kişilerin % 35,8'i çok iyi,

%53,3'ü iyi olarak belirtirken, % 8,7'si zayıf, % 2,2'si de ilişkilerinin çok zayıf olduğunu belirtmiştir.

İyi cevabı veren % 29,3'ü aileler arası bağlılık ve güven duygusunun yardımlaşma düzeyini arttırdığını, % 30,4'ü karşılıklı saygı ve sevginin bunu sağladığını, % 18,5'i sevilen bir aile olmalarından ve % 10,9'u da anlayışlı biri olmasından dolayı yardımlaşma düzeyinin iyi olduğunu söylemektedir. Yardımlaşma düzeyini zayıf bulan % 10,9'u ise insanlar arası güvensizliğin buna neden olduğunu belirtmiştir.

5.3.9. Batıl İnanç Durumu

Günümüzdeki hızlı bilimsel gelişmeler, geçmişin birçok bilinmezini aydınlatmıştır. Batıl inanç konusu olan çok sayıda bilinmez de bunlar arasındadır. Ama bu bile günümüzde insanları batıl inançlara saplanmaktan kurtaramamıştır.

Aslında tarihin derinliklerinde kalması ve unutulmuş olması gereken başka birçok anlayış, inanç ve kanaat bu yolla günümüze kadar ulaşmıştır. Fakat bunları hiçbir devirde insanların kafasından bütünüyle silip atmamak mümkün olmayacaktır.

Günümüzde inanılan batıl inançlara örnek verecek olursak;

*Tavşan, tilki, kara kedi yol keserse uğursuzluktur.

*Salı günü uğursuz bir gündür.

* Cuma günü ev süpürülmez, çamaşır yıkanmaz, bunlar yapılırsa fakirlik gelir, meleklerin kanadı kırılır, kıtlık gelir, Allah kızar.

*Gece tırnak kesilmez, değirmen çevrilmez, ev süpürülmez.

*Gece vakti bir evden başka bir eve kazan, tencere ve tava verilirse mutlaka ölüm olur, makasın ağzı açık kalırsa kefen biçmeye yarar.

*Gece sandık açmak kendi mezarını kazmak sayılır.

*Çocuklarının, kendinin, malının üzerine nazar boncuğu takmak, kurşun döktürmek, yola çıkan birinin ardından su dökmek, askere uğurlanan bir kişiye ekmek ısırtmak ve ekmeği asker gelene kadar saklamak ve kabirlere kurban adamak, adağı kabir başında kesmek de batıl inanıştır.¹¹

¹¹ <http://www.mihenk.gr/arsiv/12/b-inanclar.html>

Çizelge 5.43. Batıl İnanç Durumu

	Sayı	%
Evet	19	20,7
Hayır	73	79,3
Toplam	92	100

Ankete katılan kişilerin, batıl inançlara ilişkin tutumları incelendiğinde, % 20,7'si evet, % 79,3'ü de hayır cevabı vermiştir. Çizelge 5.43.'e göre, yaş ortalaması arttıkça, insanların batıl inanç olarak görülen bazı olaylara daha fazla inandığı, genç kesimin ise bu tür olaylara daha gerçekçi baktığı görülmektedir.

Çizelge 5.44. Yaşa Göre Batıl İnanç Durumu

	Sayı	%
16- 20	1	5,2
21- 30	4	21,0
31- 40	5	26,4
41- 50	5	26,4
51- +	4	21,0
Toplam	19	100

5.4. Ailelerin Kültürel Etkinliklerle Olan İlişkisi

5.4.1. Sivil Topluluklara Üyelik Durumu

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan sivil toplum kuruluşları günümüzde toplum yararına çalışan, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, devletten ayrı hareket edebilen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise; siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyebilen bir örgütlenme türüdür.

Bu kuruluşların kapsamına öncelikle dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları ve sendikalar ve de buna benzer benzerlerinin girdiği kabul edilmektedir. Sivil toplum kuruluşları dini, kültürel, sosyal, iktisadi faaliyetler ile toplumsal bütünleşmeye katkıda

bulunmaktadır.¹² Çizelge 5.45.'e göre ankete katılan kişilerin sivil topluluklara üyelik durumunu incelediğinde; % 50, % 50 bir durum ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5.45. Sivil Topluluklara Üyelik Durumu

	Sayı	%
Evet	46	50,0
Hayır	46	50,0
Toplam	92	100

Çizelge 5.46. Üye Olunan Topluluklar

Topluluklar	Sayı	Toplam aile sayısı içindeki payı %
Tarımsal kalkınma kop.	21	22,8
Siyasi parti	17	18,5
Emekli ve koruma dernekleri	10	10,7
Tarım Kredi kop.	9	9,8
Avcılar kulübü	7	7,6
Diğerleri	6	6,5

Üye olunan topluluklar ise; % 22,8 Tarımsal Kalkınma Kop. % 8,5'i herhangi bir siyasi partiye, % 10,7'si emekli ve koruma derneklerine, % 9,8'i Tarım Kredi Kop. % 7,6'sı Avcılar Kulübü ve % 6,5'i de diğer topluluklara üyedir.

5.4.2. Boş Zamanları Değerlendirme Şekli

Boş zaman; kişinin kendisi ve başkaları için zorunluluk ve bağlantılardan kurtulduğu, kendi seçtiği etkinlikle uğraştığı, bağımsız ve özgür olarak davrandığı zamandır.

Daha çok okumayan (İlkokulu bitirmiş ya da bitirmemiş), işsiz ya da çalışan (işçi ya da çiftçi olarak) insanları kırsal kesimde görürüz. Çiftçilik yapan kırsal kesim insanı, kış aylarında tamamen boştur. Özellikle tarıma dayalı kesimde mevsimlik işsizlik görülür. Bu yüzden insanlar, genellikle gençler devam ettiği köy kahvelerinde

¹² <http://www.genclik.cydd.org.tr/dernek/0505/Kurultay2005-Marti.doc>

köy odalarında vakit geçirirler. Köy odaları, toplanma, görüşme yerleridir. Gençler orada konuşur, şakalaşır, oyun oynar, parti tartışmaları yapar, türkü söyler, kentten gelenlerden haber alır, plak dinler, kağıt oynar.

Sıkıntılı ve yorucu geçen bir günün akşamında kitap okumak, TV seyretmek veya sinemaya, tiyatroya gitmek de boş zamanın hem güzel geçmesini, hem de dinlenmemizi sağlayan etkinliktir.¹³

Çizelge 5.47. Boş Zamanları Değerlendirme Şekli

	Sayı	%
TV seyretmek	32	34,8
Kahvehaneye gitmek	31	33,7
Gezmek	12	13,0
Kitap okumak, müzik dinlemek	9	9,8
Ailemle birlikte olmak	8	8,7
Toplam	92	100

Ankete katılan kişilerin boş zamanlarına ilişkin etkinliklerini değerlendirdiğimizde, kişilerin çoğunluğunun TV seyrederek ve kahvehaneye giderek zamanlarını değerlendirdiği görülmektedir. 92 kişiden, % 34,8'i TV seyrederek, % 33,7'si kahvehaneye giderek, % 13,0'ü gezmeye çıkarak, % 9,8'i kitap okuyup müzik dinleyerek ve % 8,7'si ailesiyle birlikte olarak boş zamanlarını değerlendirdiğini belirtmiştir.

5.4.3. TV ve Gazeteden Yararlanma Durumu

Teknolojinin akıl almaz geliştiği günümüzde, iletişim ve elektronik sektörü de çok hızlı bir ilerleme sağlamıştır. Özellikle televizyon, bu hızlı gelişmeden oldukça büyük bir pay almakta ve kitleler arası haberleşmede önemli görevler üstlenmektedir. Televizyonun hem görsel hem de işitsel bir araç olması, kitle haberleşme araçları içinde büyük bir üstünlük sağlamaktadır. Bu sayede hedef kitleye iletilmek istenen mesajlar hem düşük maliyetle, hem de büyük bir kitleye çok büyük bir hızla ulaştırılabilir (Erol 2005).

¹³ <http://www.cocukdunyasi.net/a20.htm>

Çizelge 5.48. Güncel Haberleri Takip Etme

	Sayı	%
TV	82	89,1
Gazete	10	10,9
Toplam	92	100

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak günümüzün vazgeçilmez bir aracı olan TV alanda güncel haberleri takip etmede yararlanılan araçların başında gelmektedir. Ailelerin TV seyretme oranı % 89,1 ile oldukça yüksektir. Gazete ile güncel haberleri takip etme % 10,9 oranı ile azdır.

Çizelge 5.49. TV'den Yararlanma Durumu

Günde	Sayı	%
1- 2 saat	10	10,9
2- 3 saat	24	26,1
3- 4 saat	34	37,0
4- 5 saat	11	11,9
5- 6 saat	7	7,6
6- 7 saat	4	4,3
TV seyretmem	2	2,2
Toplam	92	100

Televizyondan yararlanma doğrultusunda, ailelerin TV izleme sıklıkları; % 37,0'ı 3- 4 saat, % 26,1'i 2- 3 saat, % 11,9'u 4 5 saat, % 10,9'u 1- 2 saat, % 7,6'sı 5- 6 saat, % 4,3'ü 6- 7 saat televizyon seyrederken, % 2,2'si hiç televizyon seyretmediğini belirtmiştir.

Çizelge 5.50. En Çok Seyredilen Programlar

Programlar	Sayı	%
Dizi, sinema	32	34,8
Haberler	25	27,2
Haberler, açık oturum	17	18,5
Güncel konular	12	13
Belgesel	5	5,4
Dini programlar	1	1,1
Toplam	92	100

Televizyonda seyredilen programlar arasında, günümüzde alışkanlık haline gelen dizi ve sinemalar % 34,8 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Güncel olayların anlatıldığı haberler % 27,2 oranı ile ikinci sıradadır.

5.4.4. Kursa Katılım Durumu

Halk eğitimi yetişkinin davranış, düşünce ve eylemlerinde değişiklik yaratmayı sağlayacak yeni bilgilerin, becerilerin kazandırılmasını amaçlar. Bu amacın gerçekleşebilmesi için yetişkinlerin, kendileri için düzenlenecek bir eğitim programının(eğitsel gereksinimlerin, ilgilerin ortaya çıkarılması, eğitsel araçların saptanması, öğretim işleri için planlamanın yapılması, uygulanması ve değerlendirilmesi gibi) her sürecine katılımı sağlanmalıdır. Yetişkinleri yok sayan, onları göz ardı ederek hazırlanan programın gerçekleşme olanağı yok gibidir.

Kırsal kesimlerde düzenlenen meslek edindirme kursları, aile ekonomisine katkıda bulunması açısından önem arz ettiği gibi bu tür faaliyetler kırsal (örnek; bağlama kursları) alanlardaki sosyal hayatın canlanması açısından da önemlidir.

Araştırma yapılan ailelerde kurslara katılma oranı ve bireylerin hangi kurslara katıldığı incelendiğinde, kurslara katılma oranı %68,5, katılmayanların oranı ise % 31,5'tir.

Çizelge 5.51. Herhangi Bir Kursa Katılan Kişi Sayısı

	Sayı	%
Evet	63	68,5
Hayır	29	31,5
Toplam	92	100

Çizelge 5.52. Kurslar

Kurslar	Sayı	Toplam aile sayısı içindeki payı%
Dikiş nakış	26	28,3
Kur'an Kursu	22	23,9
Bilgisayar	15	16,3
Hayvancılık	8	8,7
Bağlama	6	6,5

Kurslar arasında en çok % 28,3 ile dikiş-nakış kursu yer alırken, bunu sırayla % 23,9 ile Kur'an kursu, % 16,3 ile bilgisayar kursu, % 8,7 ile hayvancılık ve % 6,5 ile bağlama kursu izlemektedir. Alanda, kadınlara yönelik kursların daha çok açıldığı ve kursa katılma oranının kadınlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Erkeklerle yönelik açılan kurslara, kazandırılan beceriler doğrultusunda, alanda iş imkanı olmaması talebi azaltmaktadır.

5.5. Harmancık İlçesi Ailelerin Eğitim Yapısı

Eğitim, toplumsal değişmeyi hızlandırıcı bir rol oynar. Eğitim aynı zamanda herkesi belli bir düzeye getirmek, eğitim görmemiş olanlara eğitim vermek yoluyla toplumsal tümleşmeye katkıda bulunan bir süreçtir.

Kırsal kesimde yaşayan bireylerin eğitim hizmetlerinden yararlanma olanakları ve eğitim düzeylerindeki artış, şehirlere oranla çok daha azdır. Eğitim düzeyinin kırsal toplumlarda o alanın gelişmesine paralel olarak gelişme gösterdiği, ancak ülkemizde kırsal kesimin hem ekonomik hem de sosyal yönden zayıf kalması, eğitime de etki yaparak eğitim seviyesinin düşük kalmasına neden olmaktadır(Bilir 2004).

Köyle şehir arasındaki eşitsizliği büyüten ve göçü hızlandıran en önemli unsurlardan biri, eğitimidir. Bireylerin sosyal statülerini yükseltebilmesinin belli başlı yolu sayılan eğitim, köydeki nüfusu da bir sifon gibi şehirlere çekmektedir. Köyde yaşayanlar kendileri veya çocukları için, şehre önemli bir ayrıcalık sağlayan eğitim imkânlarından yararlanmayı istemektedir.¹⁴

Bir yörenin kalkınmasına yönelik yapılan planlamaların başında eğitim faktörü ön planda tutularak, o yörenin eğitim seviyesini yükseltecek çalışmalara ağırlık verilmektedir. Bundan dolayı kırsal kesimlerde eğitim üzerine yapılan araştırmalar önem kazanmaktadır.

Araştırma kapsamında bu kısımda; aile üyelerinin eğitim durumları, çocukları için eğitim istekleri, okuryazar olmayanların yaşla olan bağlantısı, Harmancık dışında okuyan aile bireyi ve okudukları iller, aile reislerinin eğitim durumlarının kadının çalışmasına bakışa etkisi, bireylerin yaş gruplarına göre eğitim seviyesi, eğitim ile akraba evliliği arasındaki ilişki ve aile reislerinin eğitim durumlarının çocukları ile olan ilişkilerine etkileri üzerinde durulacaktır.

5.5.1. Aile Üyelerinin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumları

Türkiye’de okuma ve yazma bilen nüfusun oranı her iki cinsiyet için de sürekli artış göstermektedir. 1935 yılında erkeklerin % 29,4’ü, kadınların % 9,8’i okuma yazma bilirken, bu oran 2000 yılında erkeklerde % 93,9’a kadınlarda % 80,6’ya yükselmiştir. Kadın nüfusun okuryazarlık oranı erkek nüfusunkinden daha hızlı artmakla birlikte cinsiyetler arası farklılık devam etmektedir.

DİE tarafından yapılan araştırma sonucunda, 14 ve üstü yaş ilköğretim mezunu olanların oranı 1975 yılında erkeklerde % 17, kadınlarda ise % 7,9 iken, bu oran 2000 yılında erkeklerde % 43,6’ya, kadınlarda ise % 26,6’ya yükselmiştir.

1975 yılında 25 ve daha yukarı yaştaki erkeklerin % 45,4’ü, kadınların % 24’ü ilkokul mezunu iken, 2000 yılında erkeklerin % 50,3’ü, kadınların ise % 45,3’ü ilkokul mezunudur.

1975 yılında erkeklerin % 5,2’si kadınların % 2,5’i lise mezunu iken, 2000 yılında erkeklerin % 16’sı, kadınların % 9,1’i lise mezunudur.

¹⁴ <http://www.tb-yayin.gov.tr/basili/1999/>

1975 yılında erkeklerin % 4'ü, kadınların % 0,7'si yükseköğretim mezunu iken, 2000 yılında bu eğitim düzeyinden mezun olan erkeklerin oranı % 10,2'ye, kadınların oranı % 5,4'e yükselmiştir.¹⁵

Çizelge 5.53. Aile Üyelerinin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumları

Eğitim	Erkek			Kız			Toplam	
	Sayı	%1	%2	Sayı	%1	%2	Sayı	%
Okul çağında olmayan	18	9,3	62,0	11	6,0	38,0	29	7,7
Okur-yazar olmayan	2	1,0	5,8	33	18,0	94,2	35	9,3
İlköğretime devam eden	17	8,7	50,0	17	9,3	50,0	34	9,0
İlkokul mezunu	49	25,1	42,2	67	36,6	57,8	116	30,7
Ortaokul mezunu	42	21,5	57,5	31	16,9	42,5	73	19,3
Liseye devam eden	13	6,7	56,5	10	5,5	43,5	23	6,1
Lise mezunu	16	8,2	61,5	10	5,4	28,5	26	6,9
Meslek lisesi mezunu	23	11,8	95,8	1	0,6	4,2	24	6,3
Üniversiteye devam eden	1	0,5	50,0	1	0,6	50,0	2	0,5
Üniversite mezunu	14	7,2	87,5	2	1,1	12,5	16	4,2
Toplam	195	100	51,5	183	100	48,5	378	100

%1 Aile üyelerinin eğitim düzeyinin toplam erkekler ve toplam bayanlar içindeki oranı

%2 Aile üyelerinin eğitim düzeyinin toplamının o eğitim düzeyi içindeki toplam erkek ve bayanlara oranı

Çizelge.5.53.'de aile üyelerinin cinsiyetlere göre eğitim durumları incelenmektedir. Araştırma kapsamındaki ailelerin toplam nüfusu 378'dir.

Çizelge 5.53. incelendiğinde, ailelerde ilkokul mezunu olan aile bireyi sayısı % 30,7 oranla ilk sırada yer almaktadır. Bunu ikinci sırada % 19,3 ile ortaokul mezunları izlemektedir. Yükseköğretim mezunu olan bireyler arasında, cinsiyet farklılığının kadınlar aleyhine olduğu gözlenmektedir.

Okuryazar olmayan aile üyelerinin içinde ise kadınlar % 94,2 oran ile önemli bir pay almaktadır.

¹⁵ <http://www.aile.gov.tr/aileist.html>

Alanda da Türkiye genelinde olduğu gibi, cinsiyetler arası farklılığın olduğu görülmektedir.

Ülkemizde yoğun bir nüfus kitlesini barındıran kırsal kesimde, halkımızın çoğunun eğitim seviyesinin düşük ve ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu, kırsal alanlarda eğitime verilen önemin, kentlere oranla daha az olması bu sonucu ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.54. Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı	%
İlkokul	24	26,1
Ortaokul	30	32,6
Lise	13	14,1
Meslek lisesi	8	8,7
Lisans	14	15,2
Lise öğrencisi	3	3,3
Toplam	92	100,0

Ankete katılan bireylerin eğitim durumları incelendiğinde, % 26,1'i ilkokul mezunu, % 32,6'sı ortaokul mezunu, % 14,1'i lise mezunu, % 8,7'si meslek lisesi mezunu, % 15,2'si üniversite mezunu iken % 3,3'ü de lise öğrencisidir.

Son yıllarda eğitime verilen önem çerçevesinde genç nüfusun eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu bir gerçektir. Fakat kırsal kesimden şehirlere genç nüfusun çeşitli nedenlerle göç etmesi, bu yerlerde 45 ve üstü yaşın yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu yaş grubunun eğitim durumları, yeni nesillere göre oldukça düşüktür. Kırsaldan kentlere göçü önlemek, genç nüfusu bu alanlarda tutabilmek ve kırsal kesimler için yapılan planları gerçekleştirebilmek için eğitimin önemi daha da artmaktadır.

Çizelge 5.55. Aile Bireylerinin Yaşı İle Okur-Yazar Olmayanlar Arasındaki İlişki

Yaş	Sayı	%
19	1	2,9
39- 49	5	14,2
50- 60	17	48,6
61- 71	9	25,7
72-	3	8,6
Toplam	35	100

Çizelge 5.55. incelediğinde okuryazar olmayanların % 82,9'unun 50 ve üstü yaşlarda toplandığı görülmektedir.

5.5.2. Aile Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyi

Aile üyelerinin yaş gruplarına göre eğitim düzeyleri dağılımı incelendiğinde, 20- 30 yaş grubundaki bireylerin % 22,4'ü ilkokul, % 35,3'ü ortaokul, % 12,9'u lise, % 21,22si meslek lisesi ve % 8,2'si de üniversite mezunudur. 31- 40 yaş grubundaki bireylerin %2,1'inin okuma yazması yokken, % 38,3'ü ilkokul, % 31,9'u ortaokul, % 21,3'ü lise ve % 6,4'ü de üniversite mezunudur. 41- 50 yaş grubundaki bireylerin % 7,0'ının okuma yazması yokken, % 60,7'si ilkokul, % 21,1'i ortaokul, % 1,4'ü lise, % 4,2'si meslek lisesi ve % 5,6'sı ise üniversite mezunudur. 51 ve üstü yaş grubundaki bireylerin % 39,2'sinin okuma yazması yokken, % 50,0'si ilkokul, % 9,5'i ortaokul ve % 1,3'ü de üniversite mezunudur.

Çizelge 5.56. Aile Üyelerinin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyi

	20- 30	%	31- 40	%	41- 50	%	51- +	%	Toplam	%
Okuma- yazma yok	-	0	1	2,1	5	7,0	29	39,2	35	12,7
İlkokul	19	22,4	18	38,3	43	60,7	37	50,0	117	42,4
Ortaokul	30	35,3	15	31,9	15	21,1	7	9,5	67	24,3
Lise	11	12,9	10	21,3	1	1,4	-	0	22	8,0
Meslek lisesi	18	21,2	-	0	3	4,2	-	0	21	7,6
Üniversite	7	8,2	3	6,4	4	5,6	1	1,3	14	5,0
Toplam	85	100	47	100	71	100	74	100	276	100

Sonuca göre, bireylerin yaşı arttıkça eğitim seviyelerinin düştüğü görülmektedir. Genç nüfusun eğitim seviyesinin yüksekliği daha önceki açıklamalarımız da olduğu gibi bu çizelgede de ortaya çıkmaktadır.

5.5.3. Çocuklar İçin İstenilen Eğitim Düzeyi İle İstenilen Çocuk Sayısı

Ailelerde bireylerin yoğunluklu ilkokul ve ortaokul mezunu olmasına karşın aile reislerinin çocukları için eğitim isteklerinin ileri seviyede olduğu gözlenmektedir. Çizelge 5.57.' de çocuklar için istenen eğitim düzeyi düzenlenmiştir.

Çizelge 5.57. Çocuklar İçin İstenilen Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Erkek		Kız	
	Sayı	%	Sayı	%
Lise	-	0	-	0
İmam-Hatip	1	1,0	-	0
Okuyabildiği yere kadar	91	99,0	92	100
Okumamalı	-	0	-	0
Toplam	92	100	92	100

Aile reislerin tamamı kız çocukları için, okuyabildiği yere kadar okumasın uygun görürken, erkek çocuklar için ise sadece % 1'i İmam Hatip cevabı vermiş olup, geriye kalan %99'u okuyabildiği yere kadar okumasının iyi olacağını belirtmiştir. Ülkemizin her köşesinde eğitime verilen önemin, bu alanda da ön plana çıktığını görmekteyiz.

Çizelge 5.58. Aile Reislerinin Olmasını İsteddiği Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Erkek				Toplam
	1		2		
Kız	Sayı	%	Sayı	%	
1	59	95,2	19	63,3	78
2	-	0	7	23,3	7
İstemeyen	3	4,8	4	13,4	7
Toplam	62	100	30	100	92

Ankete katılan kişilere kaç çocuğa sahip olmak istersiniz sorusu erkek ve kız için ayrı ayrı sorulmuş olup, erkek çocuğa sahip olmayı istemenin alanda fazla olduğu görülmüştür. 92 kişiden 59 kişi bir kız bir erkek, 19 kişi bir kız iki erkek çocuk sahibi olmak isterken, 7 kişide erkek çocuk sahibi olmak isteyip kız çocuğu sahibi olmak istememektedir.

5.5.4. Eğitim ve Göç İlişkisi

Kırsal bölgelerden kentlere göç akımının nedenlerinde biri, ailenin eğitim çağındaki çocuklarının daha ileri bir eğitim alabilmesi arzusudur. Oysa köy yaşamında temel eğitimin ötesinde bir öğrenim imkanı mevcut değildir. Kaldı ki, köy yaşamında temel eğitimin bile ne denli verimli olabildiği tartışılmaktadır.

Şehir yaşamında, ileri eğitim olanaklarının varlığı, eğitimli nüfusun artışı için pozitif bir etken olarak düşünülebilir. Özellikle kırsal bölgelerden göç etmiş insanların yoğunluklu bulunduğu gecekondu bölgelerindeki aileler, çocuklarının yüksek eğitim almasını istemektedirler. Kırsal kesimden şehirlere göçün nedenlerinde biri olan eğitim kapsamında, ailelerden eğitim için göç edenler incelendiğinde çizelge 5.59. düzenlenmektedir.

Çizelge 5.59. Harmanlık Dışına Eğitim İçin Göç Veren Aile Sayısı

	Sayı	%
Evet	10	10,9
Hayır	82	89,1
Toplam	92	100

Ailelerden % 10,9'unun Harmanlık dışında okuyan aile bireyi varken, % 89,1'inin yoktur. Özellikle lise ve üniversite öğrenimi için göçün olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.60. Dışarıda Okuyan Bireylerin Eğitim Düzeyleri ve Okudukları İller

Düzyey	İl					Toplam	%
	Bursa	İzmir	Kütahya	Manisa	Mersin		
İlköğretim	2					2	20,0
Lisans	1	1		1		3	30,0
Lise	2		1			3	30,0
Ön lisans					1	1	10,0
Yüksek lisans	1					1	10,0
Toplam	6	1	1	1	1	10	
%	60,0	10,0	10,0	10,0	10,0	-	100

Göç edilen iller arasında Bursa % 60 ile ilk sıradadır. Bunu aynı oranlarla İzmir, Kütahya, Manisa ve Mersin izlemektedir. Bursa dışındaki illere sadece üniversite öğrenimi için gidilmektedir.

5.5.5. Aile Reislerinin Eğitim Düzeyi İle Çocuklarıyla Olan Görüş Farkı Arasındaki İlişki

Aile reisleri genelde çocukları ile bazı konularda görüş farkında olabilmektedir. Hangi konuda farklı düşündükleri; aile reislerinin kültürü, örf ve adetlerini yaşatabilme düzeyinin yanında, eğitim durumu ile de direkt ilgilidir. Kırsal kesimde, çocuklar üzerindeki baskının (yoğunluklu kızlar üzerinde), şehirlere oranla daha fazla olduğunu, televizyon ekranlarında ve gazete köşelerinde görmekteyiz. Ayrıca yapılan araştırmalarda bunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.61. Aile Reislerinin Eğitim İle Çocuklarıyla Olan Görüş Farkı Arasındaki İlişki

Görüş Farkı	Eğitim Düzeyi								Toplam	
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olmuyor	5	21,7	10	38,5	7	46,6	4	50,0	26	36,1
Para Harcama	4	17,4	4	15,4	2	13,3	-	0	10	13,9
Kılık-Kıyafet	3	13,0	4	15,4	1	6,7	1	12,5	9	12,5
Eş Seçimi	4	17,4	4	15,4	-	0	-	0	8	11,1
Eğitim	1	4,4	2	7,5	1	6,7	2	25,0	6	8,3
İş Konusunda	4	17,4	-	0	-	0	-	0	4	5,5
Arkadaş Seçimi	-	0	-	0	3	20,0	-	0	3	4,2
Siyasi Konularda	2	8,7	1	3,9	-	0	-	0	3	4,2
TV Seyretme	-	0	-	0	1	6,7	1	12,5	2	2,8
Dini Konularda	-	0	1	3,9	-	0	-	0	1	1,4
Toplam	23	100	26	100	15	100	8	100	72	100

Araştırma kapsamındaki ailelerde ise, aile reislerinin % 13,9'unun para harcama, % 12,5'inin kılık-kıyafet, % 11,1'inin eş seçimi, % 8,3'ünün eğitim konularında yoğunluklu olarak görüş farkı yaşadıkları saptanmıştır. % 36,1'i de çocuklarıyla herhangi bir konuda görüş farkında olmadıklarını belirtmiştir.

Para harcama konusunda görüş farkının yüksek olması yöredeki gelir düzeyinin düşük olması ile açıklanabilir.

Çizelge 5.61.'e göre, çocukları ile görüş farkında olanların çoğunlukla ilkokul ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir.

6. GÖÇ ve HARMANCIK

Göç olgusu, toplumsal değişimin göstergelerinden biridir. Bilindiği gibi göç genellikle ekonomisi gelişmemiş yörelerden, ulaşımı kolaylaştırıcı özelliklere sahip olması, kamu ve özel sektör iş kollarının buralarda yoğun olarak faaliyet göstermesi, eğitim ve sanat yönünden merkez olmaları ve kamu hizmetlerinin etkinliğinden dolayı kentlere olmaktadır.¹⁶

Göç, beraberinde bir takım değişikliklerde getirmiştir. Kırdan kente göç eden kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında olduğu kadar, göç sonrası kırsal alandaki kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında da değişiklikler meydana getirmiştir.

Yapılan araştırmalarda çoğunlukla ya kırsaldan kente göç eden aileler ya da kentten kırsala yani tersine göç eden aileler üzerinde durulmuş olup, göç veren kırsal kesim üzerinde orada göç sonrası nasıl bir sosyal ve ekonomik yapı oluşmuştur üzerine ülkemizde yapılan araştırma sayısı azdır. Özellikle bu kısımda göç veren aileler ve göç nedenleri, göç etme eğilimde olanlar ile Harmancık'ın çekici ve itici görülen taraflarının göç üzerine etkisi üzerinde durulacaktır.

6.1. Göç Eden Kişiler İle İlgili Bilgiler

Ülkemizde kırdan kente göç, 1950'li yıllardan itibaren başlayıp, 1960'lı yıllarda giderek hız kazanmıştır. 1950 sayımında % 25 olan kent nüfusu; 1980'de % 44'e, 1990 sayımında ise % 59'a yükselmiştir. Son yapılan sayım sonucuna göre ise kent nüfusu % 64,9 olmuştur.¹⁷

Çizelge 6.1. Göç Eden Kişi Sayısı

	Sayı	%
Evet	51	55,4
Hayır	41	44,6
Toplam	92	100

¹⁶ <http://www.tb-yayin.gov.tr/basili/1999/>

¹⁷ (<http://www.aile.gov.tr/aileist.html>)

Ankete katılan ailelerin % 55,4'ünde göç eden aile üyesi olup, % 44,6'sın da göç verme durumu olmamıştır.

Çizelge 6.2. Göç Edenlerin Göç Etme Nedenleri

	Sayı	%
İş için	47	92,2
Eğitim için	4	7,8
Toplam	51	100

Göç edenlerin göç etme nedenine kırsal kesimde yaşayan ailelerin gözüyle incelediğimizde, göç edenlerin % 92,2 gibi büyük bir çoğunluğu iş için göç ederken, % 7,8'i de eğitim amacı için Harmancık'tan ayrılmıştır. Buradan işsizliğin Harmancık'ta en büyük sorun olduğunu görmekteyiz.

Bursa'nın dağ yöresi olarak nitelendirilen ve 4 ilçesinin bulunduğu bölgede, göç edenlere geride kalan aile yakınları tarafından belirli zamanlarda özellikle yiyecek maddesi şeklinde maddi destek verilmektedir. (Kırsal alanlarda dayanışmanın devam etmesi açısından önem arz eden, insanlar arası bağların sıcak kalmasını sağlayan ve aynı zamanda göç etmiş kişilerin kentlerde uzun süreli ayakta durabilmesinde etkili olan en büyük faktörlerden biridir).

Çizelge 6.3. Yakınları Göç Ettikten Sonra Maddi Destekte Bulunan Kişi Sayısı

	Sayı	%
Hayır	34	66,7
Evet	17	33,3
Toplam	51	100

Araştırma sonucunda, ailesinden göç edenlerin % 33,3'ü göç etmiş aile bireylerine maddi destekte bulunurken, % 66,7'si ise maddi destekte bulunmamaktadır.

6.2. Göç Eğilimi

Göç olgusu doğrultusunda ankete katılan kişilere göç etmek eğilimde olup olmadıkları sorulmuş ve çizelge 6.4.'de ki sonuçlar alınmıştır.

Çizelge 6.4. Göç Etme Eğilimi

	Sayı	%
Evet	39	42,4
Hayır	53	57,6
Toplam	92	100

Anket katılanların % 42,4'ü göç etmek eğilimde iken, % 57,6'sı göç etme eğiliminde değildir.

Çizelge 6.5.'de de göç etmek isteyenlerin, göç etmek isteme sebepleri ile ilgili çizelge görülmektedir.

Çizelge 6.5. Göç Etme Eğiliminde Olanların Göç Etmek İsteme Nedeni

	Sayı	%
İş için	5	12,8
Daha iyi bir iş için	18	46,1
Çocukların eğitimi için	9	23,0
Çocuklarla beraber olmak için	7	18,1
Toplam	39	100

Göç isteyenlerin sebepleri arasında iş için göç etmek isteyenler % 12,8, daha iyi bir işi için göç etmeyi düşünenler % 46,1, çocuklarının eğitimi için göç etmeyi düşünenler % 23 ve çocuklarıyla beraber olmak için göç etmeyi düşünenler de % 18,1'dir.

Çizelge 6.6'da göç etmeyi düşünmeyenlerin neden memleketlerinde kalmak istediklerinin sonuçları gösterilmektedir.

Çizelge 6.6. Göç Etmek İstemeyenlerin Göç Etmek İstememe Nedeni

	Sayı	%
Kendi memleketimde yaşamayı sevdiğim için	32	60,4
İşim olduğu için	19	35,8
Ailemle beraber olduğum için	2	3,8
Toplam	53	100

Göç etmek istemeyenlerin en büyük nedeni ise, insanların memleketinde yaşamayı sevmesi % 60,4 oranla ön plana çıkmaktadır.

Bireylerin yaşı, göç kararını etkiler. Gençler, yaşlılara nispeten daha çok göç ederler. Göçün insana yapılan bir yatırım olduğu dikkate alınır, gençlerin bu yatırımı gerçekleştirme bakımından yaşlılara nispeten daha fazla bir zamana sahip olduğu açıktır.

Göç etme eğiliminin yirmili yaşlarda en yüksek değerde iken; bunun ileri yaşlarda hızla düştüğünü ifade edilir. Bulguya göre, 25–29 yaşları arasındaki bireylerin göç etme eğilimi 0.25 iken; bu değer, 35–44 yaşları arasında olanlar için 0.13'tür.¹⁸ Bireylerin yaşının artmasıyla birlikte göç etme eğilimleri azalmaktadır.

Çizelge 6.7. Göç Etme Eğiliminde Olan Kişilerin Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	%
16- 20	5	12,8
21- 30	15	38,4
31- 40	6	15,4
41- 50	11	28,2
51- 60	1	2,6
61-	1	2,6
Toplam	39	100

Göç etme eğiliminde olanların yaş dağılımı incelendiğinde, yaş grubu olarak özellikle genç kesimin bulunduğu 21- 30 yaş grubu % 38,4 oranı ile ilk sıradadır. Bunu, % 28,2 ile 41- 50, % 15,4 ile 31- 40 ve % 12,8 oranı ile de 16- 20 yaş grubu izlemektedir. Genç yaş gruplarında yoğunluğun artması, genç kesimin, yörenin büyük sorunu olan işsizlikten dolayı göç etme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. 41–50 yaş grubunda bulunan bireylerin göç eğiliminde bulunması, kentlerde yaşayan çocukları ile beraber olma eğiliminden kaynaklanmaktadır.

¹⁸ www.sbe.erciyes.edu.tr/dergi/14_Celik.pdf

6.3. Gelir İle Göç Etmek İsteyenler Arasındaki İlişki

Gelir, insanların bir yerde ikamet edebilmesi, beslenme alışkanlıklarını devam ettirebilmesi ve ailesine sosyal imkânlar sağlaması için gerekli en önemli faktördür. Ülkemizde, kırsaldan kentlere göçün en önemli faktörlerden birinin işsizlik ve gelirdeki yetersizlikten dolayı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir.

Çizelge 6.8. incelendiği zaman özellikle geliri düşük olan (200- 400) bireylerin göç etme eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Göç etme eğiliminde olanların % 46,2'si 200–400 YTL ve % 17,9'u 401- 600 YTL gelir gruplarında yoğunluklu olarak bulunmaktadır.

Çizelge 6.8. Gelir İle Göç Etme Eğilimi Arasındaki İlişki

	Orta.	E		H		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
200–400 YTL	357,00	18	46,2	16	30,2	34	36,9
401- 600 YTL	500,00	7	17,9	28	52,8	35	38,0
601- 800 YTL	722,20	5	12,8	4	7,5	9	9,8
801- 1000 YTL	975,00	4	10,3	2	3,8	6	6,5
1001- YTL	1250,00	-	0	1	1,9	1	1,1
Yok	-	5	12,8	2	3,8	7	7,7
Toplam	-	39	100	53	100	92	100

Çizelge 6.9. incelendiği zaman, daha iyi bir iş için göç etmek isteyenlerin gelirinin 200 -400 YTL (% 88,8) gelir, yani düşük gelir grubunda olduğu gözlenirken, herhangi bir işte çalışmayıp geliri olmayan kişilerin tamamının, Harmancıkta iş imkanlarının olmamasından dolayı iş için göç etmek istediklerini görmekteyiz. Yüksek gelir grubunda bulunanların ise, göç eden aile bireyleriyle beraber olmak için göç etme eğiliminde olduğunu gözlemekteyiz.

Çizelge 6.9. Gelirin Göç Etme Eğiliminde Olanlarla Olan İlişkisi

	200- 400		401- 600		601- 800		801- 1000		1001-		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocukların eğitim için	2	11,2	2	28,6	4	80	1	25	-	-	-	-	9	23,1
Çocuklarla beraber olmak için	-	0	3	42,8	1	20	3	75	-	-	-	-	7	17,9
Daha iyi bir iş için	16	88,8	2	28,6	-	0	-	0	-	-	-	100	18	46,1
İş için	-	0	-	0	-	0	-	0	-	-	5	100	5	12,9
Toplam	18	100	7	100	5	100	4	100	-	-	5	100	39	100

6.4. Harmanlıktan Göçün Nedenleri

Göç yönü genellikle sosyal ve ekonomik açıdan geri kalmış yörelerden, daha gelişmiş bölgelere doğrudur. Bu saptama tüm toplumlar için benzerlik göstermekle birlikte, her toplumun kendine özgü değişkenleri olabileceğinden, göç nedenleri de farklılık gösterebilmektedir. Kimi bölgelerde terör, sel, deprem gibi zorunlu nedenler göç sebebi olabileceği gibi, kimi bölgelerde de işsizlik, eğitim, tarımsal üretimde toprak yetersizliği gibi faktörler göçe neden olabilmektedir.

Çizelge 6.10. Harmanlıktan Göçün Nedeni

	Sayı	%
İşsizlik	73	79,3
Eğitim	9	9,8
İnsanların Büyükşehir özentisi	7	7,6
Sosyal faaliyetteki azlık	3	3,3
Toplam	92	100

Harmanlıktan göçün nedeni arasında, kırsal kesimin itici gücü olan işsizlik, alanda % 79,3 ile büyük bir üstünlüğe sahiptir. Aynı şekilde başka bir itici güç olan kırsal kesimlerdeki eğitim yetersizliği, bu alanda da görülmekte olup % 9,8 ile ikinci

sırada yer almaktadır. Kentlerin çekici gücü olan sosyal hayattaki hareketlilik(kırsal kesim gençlerinde özenti yaratması) % 7,6 ile göç etme nedeni arasında sayılmakta ve kırsal kesimin başka bir itici kuvveti olan sosyal faaliyetlerdeki azlıkta bu alanda da görülmekte olup % 3,3 ile son sırada yer almaktadır.

6.5. Harmancık'ın İtici ve Çekici Tarafları

Göç hareketine sebep olan faktörler, kentlerin çekici görülen yanları kadar kırsal bölgelerin itici olarak görülen tarafları da etkili olmaktadır. Köy hayatının cazibesini yitirmesine sebepleri olarak: iş sahalarının olmayışı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, tarımda düşük verimlilik ve gelir, eğitim ve sağlık gibi olanaklardan yoksunluk, kan davaları, doğal afetler, terör baskısının yarattığı zorunlu göçler sayılabilir.

Çizelge 6.11. Harmancık'ın İtici Görülen Tarafları

	Sayı	%
İş sahasının olmayışı	54	58,7
Sosyal faaliyetlerdeki azlık	22	23,9
İnsanların eğitimsizliği	10	10,9
Alt yapı ve ulaşımdaki zorluk	6	6,5
Toplam	92	100

Harmancık'ın itici görülen tarafları ise; % 58,7 ile iş sahasının olmayışı ilk sırada yer almakta olup, sosyal faaliyetlerdeki azlık (% 23,9), insanların eğitimsizliği (% 10,9) ve altyapı ve ulaşımdaki zorluklar (% 6,5) olarak belirtilmiştir.

Kırsal bölgelerin her ne kadar itici olarak nitelendirilebilecek tarafları olsa da, o yörelerde halkın yaşamasına etken sebeplerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda ankete katılan bireylere Harmancık'ta yaşamalarına etki eden nedenler sorulmuş ve çizelge 6.12. düzenlenmiştir.

Çizelge 6.12. Harmancık'ın Çekici Tarafları

	Sayı	%
Sakin ve temiz havası	32	34,8
Doğa güzelliği	29	31,5
Halkının doğallığı	17	18,5
Hayat ve yaşam şartlarının iyi olması	12	13,0
Göç alımı olmaması	2	2,2
Toplam	92	100

Özellikle yörenin sakin oluşu ve temiz havası % 34,8, doğasının güzelliği % 31,5, halkının doğallığı % 18,5, hayat ve yaşam şartlarının iyi görülmesi % 13,0 ve göç almayan bir bölge olması % 2,2 oranı ile Harmancık'ın çekici sebepleri sayılmaktadır.

Çizelge 6.13. Harmancıktan Göçün Nedeni İle Harmancık'ın İtici Görülen Tarafları Arasındaki İlişkisi

Harmancık'ın olumsuz görülen tarafları	Göçün nedenleri							
	İşsizlik		Eğitim		İnsanların Büyükşehir özentisi		Sosyal faaliyetlerdeki azlık	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İş sahasının olmayışı	44	60,3	8	88,9	1	14,3	1	33,3
Sosyal faaliyetlerdeki azlık	18	24,6	1	11,1	1	14,3	2	66,7
İnsanların eğitimsizliği	8	11,0	-	0	2	28,6	-	0
Alt yapı ve ulaşımdaki zorluk	3	4,1	-	0	3	42,8	-	0
Toplam	73	100	9	100	7	100	3	100

Harmancıktan göçün nedeni ile Harmancık'ın itici görülen tarafları arasındaki bağlantı incelediğinde, işsizlik ile iş sahasının olmayışı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu çizelge 6.14'de görülmektedir. Bir bölgede iş sahasının olmayışının sonucu olarak ortaya çıkan işsizlik, yörede göçe neden olan olumsuz ilk faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 6.14. Göç Edenlerin Göç Nedeni ile Harmancıktan Göçün Nedeni Arasındaki İlişki

Harmancıktan göçün nedeni	Kişilerin göç nedenleri				Toplam	
	İş için		Eğitim için			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşsizlik	44	93,6	1	25,0	45	88,0
Eğitim	-	0	2	50,0	2	4,0
İnsanların Büyükşehir özentisi	1	2,1	1	25,0	2	4,0
Sosyal faaliyetteki azlık	2	4,3	-	0	2	4,0
Toplam	47	100	4	100	51	100

Aynı şekilde göç edenlerin göç etme nedeni ile Harmancıktan göçün nedeni arasındaki bağlantı incelendiğinde de, iş için göç edenler ile işsizlik olan göçün nedeni arasında da anlamlı bir ilişki gözlenmektedir.

6.6. Yöreyi Kalkındırmak İçin Yapılabilecekler

Ekonomik kalkınma planları, genelde planlama yapılacak yörelerdeki mevcut durum göz önünde tutularak ve yöre halkının mevcut sorunları ortaya konularak yapılmaktadır. Çizelge 6.15. incelendiği zaman, yöreyi kalkındırmada ilk dikkat edilecek konular ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 6.15. Yörenin Kalkınması İçin Yapılabilecek Çalışma

	Sayı	%
İşyerleri açılması	46	50,0
Tarım ve hayvancılığı geliştirmek	14	15,2
İnsanların eğitmek	10	10,9
Madenciliği geliştirmek	10	10,9
Tarıma yönelik fabrikalar açılması	7	7,6
Yüksekokul açılması	5	5,4
Toplam	92	100

Yörenin kalkınması için iş yerlerinin açılmasının yöreyi geliştirecek ilk faktör olması % 50,0 ile ilk sırada yer alırken, tarım ve hayvancılığı geliştirmek % 15,2, insanların eğitime önem vermek % 10,9, madenciliği geliştirmek % 10,6, tarımsal üretime yönelik fabrikaların açılması % 7,6 ve yüksekokul açılması % 5,4 ile orada yaşayan halk tarafından yöreyi kalkındıracak başlıca faktörler arasında sayılmaktadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Her toplum zaman içinde sürekli olarak değişmekte ve toplumun yeni değerlere temasa gelmesi, yeni ihtiyaçların doğması, eski unsurların ihtiyaçlara cevap vermemesi gibi sebeplerle sürekli olarak serbest kültür değişmesi meydana gelmektedir. Köy topluluklarının da gittikçe kapalı bir topluluk halinden çıkarılarak dış dünyaya açılması, köyün sosyal hayatında ve değerler sisteminde değişmeler meydana getirmektedir. Köyün dışarıya açılması, kitle haberleşme araçlarının yaygınlaşması, köy-şehir teması, eğitim ve modern araç ve gereçlerin köye ulaşma imkanının arttırılması ile köy topluluklarında değişme eğiliminin hızlanacağı beklenebilir.

Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra kendini göstermeye başlayan göç hareketleri, yaşamakta olduğumuz 2000'li yıllarda kendini çok daha fazla göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde bu hareketlenmelere karşılık kentleşmeye paralel olarak yeni iş sahası yaratılmak ve düzenli bir göç olgusu yaşanmaktadır. Ülkemizde ise göçe paralel bir iş sahası açılmadığı gibi kırsal bölgelerde de hem insanları buralarda tutabilecek olanakların yaratılamaması hem de teknolojinin gelişmesiyle iş gücü fazlalığının oluşması kendini göstermektedir.

Çalışmamız, göç olgusu ile kırsal ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarının geleceğine yönelmektir. Aynı zamanda bu ilçede yaşamakta olan nüfusun ne kadarının yakın ya da uzak bir gelecekte göç etmeyi eğilimli olduğunu, bu eğilimin nedenlerini ve hedeflerini belirlemeye çalışmaktadır. Bu amaçla, Bursa ilçeleri arasında göç hareketinin en fazla olması nedeniyle, Harmancık ilçesinin alınması uygun görülmüştür. Araştırma ilçe merkezi ile sınırlandırılmıştır.

Göç eğilimi olarak nitelendirdiğimiz isteğin, insanların geleceğe ilişkin beklentileriyle ve mevcut durumdan hoşnutsuzluk derecesiyle bağlantılı olduğu açıktır. Harmancık ilçesindeki insanların çoğu mevcut durumdan hoşnut olmadığı gibi geleceğe ilişkin olarak da daha yüksek gelirli iş ve çalışma konumu ile daha ileri eğitim olanakları beklentisi içindedir. Bu nedenle Harmancık ilçesinden yaygın bir göç eğilimi söz konusudur.

Göç eğilimi daha çok genç yaşlarda ortaya çıkmakta ve ekonomik nedenler, iş imkanları, eğitim olanakları, daha iyi bir yaşam isteği ve yaşadığı ilçede bu imkanlara sahip olmaması, kişileri göçe itmektir.

Araştırma sahasının mevcut koşulları burada yaşayan halka maddi çıkarlar doğrultusunda imkanlar sunamamaktadır. Çünkü devlet tarafından yöreye gerekli yatırımların yapılmaması, eğitim olanakları açısından yeterli öğretim tekniklerinin yer almaması ve ilçenin Büyükşehir'e (Bursa) olan uzaklığından dolayı alt yapı imkanlarının kısıtlılığı ve bundan dolayı iş adamlarının yatırım yapmaktan kaçınması, göç hareketlerinin her geçen yıl daha da fazlalaşarak artmasına neden olmakta ve olacaktır.

Sosyal ve toplumsal yapı açısından nüfus incelendiğinde, nüfusun % 73,8'i (3, 4 ve 5 kişiden oluşan aileler) çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar) yapısında olup, nüfusun % 51,5'ini erkek, % 48,5'ini de kadınlar oluşturmaktadır. Ortalama hane halkı büyüklüğü (4,2), 2000 yılında yapılan nüfus sayımı sonucuna göre elde edilen Harmancık ilçesi hane halkı büyüklüğü ortalaması olan 4,7 düşük olup, göç hareketleri sonucunda bu farkın ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamındaki ailelerin yaş dağılımında, genç kesimin fazlalığı göze çarpmaktadır. Fakat göç olgusu ile genç kesimin kentlere yönelmesi alanda yaşlı nüfusunda ileri yıllarda yoğunlaşmasına neden olacaktır (41- + yaş oranı, % 38,4).

Aile reisleri yoğunluklu olarak özel sektörde (%35,9) çalışmakta olup, emekli aile reisleri de % 18,5 ile ikinci sırada yer almaktadır. Özellikle ilçe civarında bulunan maden ocağı (Pınarbaşı Madencilik) son 2 yıldır iş imkanı sağlamaktadır.

Ailelerin % 81,2'ine 500 YTL ve daha az gelir girmektedir. İlçede iş imkanlarının kısıtlılığı insanların düşük gelirlere razı olup bu işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Ayrıca belirli bir ücret karşılığı herhangi bir işte çalışan 85 kişiden 17'sinin sosyal güvencesinin olmaması da, yöredeki işsizlikten dolayı insanların başka bir alternatifinin olmamasından kaynaklanmaktadır.

Ailelerin elde ettikleri gelirin düşük olması ailelerde ek gelir için başka işlerin yapılmasına neden olmaktadır. Tarımsal ürün üretimi (%26,2) ilçede ek gelir için yapılan ilk işlerin başında gelmektedir. Geniş ailelerde hane reislerinin baba veya annelerinin aldıkları emekli gelirleri de (% 36,1) aile bünyesine ek gelir sağlama açısından önem arz etmektedir.

Kırsal kesimlerin çoğunda görülen çeşitli gıda ürünlerinin üretimi bu alanda da görülmektedir. Ev ihtiyacı için üretilen ürünlerin başında konserve üretimi %91,3, salça üretimi %86,9, tarhana üretimi %85,9, unlu mamullerin üretimi %70,6 ve ekmek

üretimi %69,5 ile yüksek oranlarda bulunmaktadır. Bu sayede aileler gelirlerinin bir kısmını gıda dışında başka bir ihtiyaç için harcayabilmektedirler.

Ailelerin sahip oldukları arazi büyüklüğü incelendiğinde, ailelerin % 34,6'sı 21-30 da arasında büyüklüğe sahiptirler. Ayrıca 1 -10 ve 11- 20 da arazi büyüklüğüne sahip ailelerinde (%19,2) fazla olması alanda arazi ortalamasının Türkiye ortalamasından küçük değerler taşıdığını göstermektedir.

Araştırma kapsamındaki ailelerde, tarla bitkileri diğer bitkilere oranla daha fazla yetiştirilmektedir. Ailelerde %54,3'ünde buğday, %33,7'sinde sebze çeşitleri ve %20,7'sinde hayvanlara yem amaçlı fiğ yetiştiriciliği en yüksek oranlarla tarımı yapılan ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayvancılık konusunda ise, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Ailelerin %21,7'sinde sadece büyükbaş hayvan, %18,5'inde büyükbaş+küçükbaş hayvan ve %7,6'sında da sadece küçükbaş hayvan faaliyeti yürütülmektedir.

Ailelerin sadece %3,3'ünün tarımsal faaliyetler için kredi kullandıklarını görmekteyiz. Ailelerin pazar amaçlı üretimde bulunmaması ve arazi bakımından yeterli arazi genişliğine sahip olunmamasından dolayı tarımla uğraşılmak istenmemesi kredi kullanım sayısını az tutmaktadır.

Araştırma kapsamındaki ailelerin, elde ettikleri gelirin düşüklüğü, tasarruf yapma üzerinde etkili olmaktadır. Ailelerin % 57,6'sı hiç tasarruf yapamazken %20,7'si de bazen tasarruf yapabildiğini belirtmiştir.

Meskenlerin 3 şekilde yapı gösterdiği (apartman, müstakil tek katlı ve müstakil iki katlı) alanda, araştırma kapsamındaki ailelerin meskenlerinin % 32,6'sı apartman, %33,7'si müstakil tek katlı ve %33,7'side müstakil iki katlıdır. Apartmanların tamamı günümüzde yaygın olarak kullanılan beton yapı maddesinden yapılmışken, müstakil tek katlı evlerin %48,4'ü beton maddesinden yapılmıştır. Müstakil iki katlı evlerin %80,6 gibi büyük bir oranı yığma taş duvardan yapılmış olup müstakil tek katlı evlerinde %51,6'sı yığma taştan yapılmıştır. Yığma taş ile yapılan evlerin duvarları genelde 50-60 cm kalınlığında olup yazın evlerin serin kışın ise sıcak kalmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı, yeni yapılan evlerin bazılarında taş yapı malzemesi kullanımı devam etmektedir.

Ailelerin çoğu (%80,4) kendi evlerinde ikamet etmektedirler. Kirada oturanlar (% 17,4) ise, genelde tayin sonucunda ilçede kamu yerlerinde çalışan ailelerden oluşmaktadır. Aylık kira ortalaması alanda 70,9 YTL'dir. Meskenlere ilişkin mülkiyet durumu ise; ailelerin ancak %22,8'i mülkiyeti kendi üzerinde olan meskenlerde otururken, %57,6 gibi büyük bir çoğunluğu mülkiyeti aileden birine ait olan meskenlerde ikamet etmektedirler. Bunun nedeni ise, miras paylaşımının evler üzerinde yapılmasına rağmen, tapu devir işlemlerinin yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Tuvalet kullanımında özellikle kırsal yörelerde yoğun olarak kullanımı söz konusu olan alaturka tuvalet (%84,4) kullanılmaktadır. Alafranga tuvalet kullanımı ise daha çok yaşlı veya rahatsızlığından dolayı eğilip kalkamayan insanların bulunduğu meskenlerde kullanılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki ailelerin oturdukları meskenlerdeki oda sayısı ile meskende yaşayan kişi sayısı arasında uyumlu bir sonuç çıkmıştır.

Ailelerin kullandıkları eşyalar, genelde her evde bulunması muhtemel olan eşyaların çoğu bulunmaktadır. Ancak lüks olarak tabir edebileceğimiz eşyalar ise gelir ile doğru orantılı olarak, düşük gelir gruplarında hiç veya az bulunurken yüksek gelir gruplarında gelirle doğru orantı olarak artış göstermektedir. Araştırma kapsamında ankete katılan bireylerde, günümüzde alışkanlık haline gelen ve insanlar tarafından bir gösteriş sembolü olarak kullanılan cep telefonu gelire bakılmaksızın bireylerin %91,3'ünde bulunmaktadır.

Araştırma kapsamındaki ailelerde ilk evlenme yaşı erkeklerde 22–24 (%57,6), kadınlarda 19–21 (53,3) yaşlarında yoğunlaşmakta olup, Türkiye kırsal kesim ilk evlenme yaşı ortalaması olan erkekler için 21,6, kadınlar için 18,6 yaş tan biraz yüksektir.

Aile reislerinin kadınların çalışmasına ilişkin tutumları pozitif eğilim göstermektedir. Fakat kadınlara yönelik bir iş imkanının yörede bulunmamasından, kadın çalışan sayısı neredeyse hiç yoktur. Sadece bir aile reisinin eşi ücretli bir işte çalışmaktadır.

Eğitim düzeyinin genelde ilkokul ve ortaokul olduğu araştırma kapsamındaki ailelerde, kadının çalışması taraftarı olmayanlar genelde ilkokul ve ortaokul düzeyindeki bireylerde görülmektedir. Gelir ile kadının çalışması arasında da pozitif yönlü bir eğilim görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki ailelerde aile içi bağların her konuda iyi olduğu görülmüştür. (Sorun gidermede aile dayanışması %33,7, her konuda aileye güven %81,5).

Boş zaman değerlendirme konusunda genelde TV (%34,8) ve kahvehaneye gidilerek (%33,7) zaman geçirilmektedir. İlçede kahve kültürü çoğu sosyal aktivitenin önüne geçmiştir. Kitap (%9,8) veya gazete (%10,9) okuma alışkanlığının ailelerde fazla olmadığı görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki ailelerde çeşitli amaçlar için açılan kurslara katılma oranı yüksektir (%68,5). Kurslar arasında kadınlara yönelik kursların fazla ve katılma oranının da yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerle yönelik her ne kadar kurs açılrsa da katılım fazla olmamaktadır. Kursun amacına yönelik iş imkanının yörede bulunmaması buna en büyük neden olarak gösterilmektedir.

Ailelere ilişkin eğitim yapısı incelendiğinde; ilkokul (% 30,7) ve ortaokul (%19,3) düzeyindeki bireylerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ülkemizde yoğun bir nüfus kitlesini barındıran kırsal kesimde, halkımızın çoğunun eğitim seviyesinin düşük ve ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu, kırsal alanlarda eğitime verilen önemin, kentlere oranla daha az olması bu sonucu ortaya koymaktadır. Okur-yazar olmayan (%9,3) bireyler genelde 50 ve üstü yaşlarda toplanmıştır. Son yıllarda eğitime verilen önem çerçevesinde araştırma kapsamındaki ailelerde de gereken önem verilmektedir. Bireylerin yaşı düştükçe eğitim düzeyleri de artmaktadır. Fakat yöredeki en büyük sorunlardan biri de yüksek eğitim düzeyindeki bireylerin iş imkansızlığından dolayı yöreyi terk etmeleri ve yöreyi kalkındırmada etkin rol oynamamalarıdır.

Ailelerin çok çocukluluğa karşı oldukları sahip olmak istedikleri çocuk sayısı ile anlaşılmaktadır (1,2 veya en fazla 3 çocuk). Fakat aile reislerinin erkek çocuğun neslin devamını sağlaması açısından önem arz ettiği vurgulanarak erkek çocuğa sahip olmak ailelerde öne çıkmaktadır.

Ailelerde eğitim amaçlı kentler göç olması da söz konusudur(% 10,9). Fakat ailelerin düşük gelir sahip olmaları ve aile içi bağların yörede kendini yoğun şekilde hissettirmesinden dolayı, çocukların çevre illerden uzağa gitmeleri uygun görülmemektedir. Bursa, yakınlığı ve Büyükşehir olması bakımından ilk tercih edilen il arasında yer almaktadır.

İlçede göç hareketleri son yıllarda kendini daha fazla şekilde hissettirmektedir(%55,4). Göç hareketi genelde Bursa'ya olmaktadır. İnsanların göçü genelde iş bulmak (% 92,2) ve eğitim (%7,8) amaçlıdır.

Ailelerde aile içi dayanışmanın bir sonucu olarak ailelerinden göç etmiş kişiler göç eden yakınlarına genelde gıda şeklinde maddi destekte bulunmaktadır (%33,3). Bu sayede insanlar hem daha iyi şekilde beslenebilmekte hem de aile içi dayanışma ve güven süre gelmektedir.

İlçedeki iş imkanlarının yetersizliği, eğitim gibi nedenlerden dolayı ailelerin göç eğiliminde oldukları saptanmıştır. Özellikle işsizlik göç edenlerin nedeni olduğu gibi aynı zamanda göç etme eğiliminde olan ailelerin de en büyük nedeni olmaktadır (% 58,9). Eğitim için göç etmek isteyenler, ikinci neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuca göre ilçedeki en büyük sorunun işsizlik ve çalışılan işlerdeki ücretin azlığı ve eğitim alanındaki yetersizlik olduğu görülmektedir. Özellikle genç kesimin göç etme eğiliminde olması bunun açık bir göstergesidir.

Neler yapılabilir?

Araştırma sonucunda ortaya çıkan sorun yörede iş sahasının olmayışı doğrultusunda yöreye öncelikle gençleri burada tutacak bir iş imkanı sağlamak olacaktır (Ailelerin iş imkanı yaratılmasını istemesi %57,6). Bunun için öncelikle yapılması gereken ilçenin karayollarının yapılması, Bursa'ya olan uzaklığının yeni yol yapımı ile kısaltılması olacaktır. Bu sayede iş adamlarının bu yörelere yatırım yapması sağlanmalıdır. Aynı zamanda bu yörelere yapılacak yatırımlar için iş adamlarına kolaylık sağlanması, elektrik, su gibi kaynaklar için indirimle gidilmesi bu yatırımları hızlandıracaktır.

Yörede bilindiği gibi madenciliği geliştirme açısından büyük önem arz eden kömür ve krom yatakları bulunmaktadır. Bu rezervlerin ortaya çıkarılması madenciliği geliştirmek açısından önem arz edeceğinden madenciliğe ilişkin yatırımlar söz konusu olabilir.

Ailelerin çoğu geçimini tarım ve hayvancılık ile karşılamaktadır. Yöre özellikle hayvancılık bakımından geliştirilmeye açık bir konumdadır. Fakat öncelikle burada yaşayan halka özgüvenlerinin kazandırılması ve sorumluluk duygusunun aşılmasıdır. Çünkü ilçe halkının çoğu kalkınmayı sağlayacak faktörün ne olduğunu bildiği halde, kendine olan güvensizlik ve sorumluluk almaktan kaçınmaları bunu engellemektedir.

Özellikle çiftçilere önderlik edebilecek kişilerin buralara kazandırılması gelişmeyi kendiliğinden sağlayacaktır. Köylerinin çoğunun orman köy olduğu ilçede, bu doğrultuda arıcılık faaliyetleri, çiftçilere önerilerek ve bu konuda teşvik edilerek hayvancılık açısından önem arz eden bir konuma getirilebilir.

Yörenin bir avantajı da bölgede organik tarım yapılabilmenin söz konusu olmasıdır. Çünkü çiftçilerin gelir yetersizliği ve pazara yönelik üretimde bulunmamalarından dolayı tarımda ilaç ve gübre kullanımı çok azdır. Toprağın yapısı bu yörelerde fazla bozulmamıştır. Bu doğrultuda organik tarımı özendirerek atılımların yapılması bu gibi alanlarda mümkün olabilecektir.

İlçenin doğal örtüsünün bozulmaması ve halkının kendi örf- adet, gelenek ve göreneklerini yaşatmaya çalışması ayrıca bu gibi yerlerde kırsal turizmin geliştirilmesine olanak sağlayabilir.

Tarım üretimi arttırabilmek için ayrıca tarımla uğraşmayanların sahip oldukları arazileri, kullanabilecek çiftçilere tahsis etmek arazi genişliğini arttıracığından üretimin pazara yönelik yapılmasına olanak sağlayacaktır. Tarımla uğraşmayanlara da bu doğrultuda yüksek gelirli iş sağlamak arazilerini bırakmaları konusunda hız kazandıracaktır.

Yöre, şifalı otlar bakımından zengin bir üretim desenine sahiptir. Eğer pazara yönelik bu otların üretiminin yapılması, yöre halkına bir gelir sağlaması açısından önem arz edecek konuma getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, G. 1998. Kahramanmaraş İli Merkez İlçesi Dağ ve Orman Köyleri Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Kahramanmaraş Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.90s.
- Alper, Y. 1985. Sosyal Güvenliğin Tasarruf Eğilimine Tesirleri. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa. S34- 46.
- Anonim, 1998. 21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi). Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayını, İstanbul.199s.
- Anonim, 2000. 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri; 16-Bursa, T.C. Başbakanlık DİE Yayınları, Ankara.215s.
- Anonim, 2004. Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu 2004. Harmancık İlçe Tarım Müdürlüğü, Harmancık-Bursa.10s.
- Anonim, 2005a, Harmancık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Mevcut Durum, Harmancık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Harmancık-Bursa.8s.
- Anonim, 2005b. Harmancık Esnaf ve Sanatkarlar Odası Belgeleri, Harmancık-Bursa.5s.
- Anonim, 2005c. Harmancık İlçesi Sağlık Ocağı Yıl Ortası Nüfus Tespitleri. Harmancık İlçesi Sağlık Ocağı, Harmancık-Bursa.
- Arslan, M.R. 1992. Yüreğir Ovası Köylerinden Kent'e (Adana'ya) Göç Olayı ve Göç Eden Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.50 s.
- Atalay, B. 1983. Sanayileşme ve Sosyal Değişme: Kırıkkale Araştırması. T.C. Başbakanlık DPT, Yayın No; DPT: 1917- SPB: 377, Ankara.193s.
- Atalay, B. 1979. Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma: Büyükgeçit Köyü. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 525 – Araştırma Serisi No: 48, Erzurum.250s.
- Avşar, Z. G. 1995. Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970- 1993). Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.153s.
- Ayyıldız, T. 1975. Büyükdere Köyünün Sosyo- Ekonomik Yapısı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 182 – Araştırma Serisi No: 113, Erzurum.201s.

Balaman, A.R. 1982. TE-VE Köyü Genel Etnografyası. Ege Üniversitesi Yayınları, Bornova-İzmir.173s.

Bilir, M. 2004. Kentleşme Sürecinde Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimi: Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt: 37, sayı: 1, Ankara. s98–121.

Bozbeyoğlu, A. Ç. 2001. Changes In The Demographic Characteristics Of Gökçeada. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt: 23, Ankara.s79–101.

Cemiloğlu, M. 2002. Bursa Dağ Köylerinde Türkmem Kültürü. Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa.302s.

Cerit, S. 1986. Türkiye’de İller Arası Göçler (1950- 1980). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:8, Ankara.s81–105.

Cillov, H. 1982. Aşırı Nüfus Sorunu. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:4, Ankara.s3–7.

Demir, G. 1997. Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısık İlçesi. 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri: Toplum ve Göç. DİE ve Sosyoloji Derneği Yayını No: 5, Ankara. S85–94.

Doğanay, F. 1996. Türkiye’ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi. 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri: Toplum ve Göç. Ankara.

Ecevit, M.C. 1999. Kırsal Türkiye’nin Değişim Dinamikleri (Gökçeada Köyü Monografisi). Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi: 247, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2310, Ankara.253s.

Erarı, F. 1987. Orman Köyleri Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kalkındırılması. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.189s.

Ergil, G. 1971. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor 2 (Köy Araştırmaları İzahlı Bibliyografisi). T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Sosyal Planlama Dairesi Araştırma Şubesi Toplum Yapısı ve Eğitim Araştırmaları Grubu, İstanbul.144s.

Ergil, G.,Yurt, İ., Sevil, H. 1971. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor 3 (Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu). T.C. Başbakanlık

DPT Müsteşarlığı, Sosyal Planlama Dairesi Araştırma Şubesi Toplum Yapısı ve Eğitim Araştırmaları Grubu, DPT: 1071-SPD: 233, Ankara.253s.

Erkan, A. 1992. Kale ve Çevresinin Ekonomik Yapı ve Bu Yapının Göç Olgusu Üzerindeki Etkileri. Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.121s.

Erman, S. 1992. Kente Uzaklığın Kırsal Aile Yapısına Etkileri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.112s.

Erol, O. 2005. Çiftçi Eğitim ve Yayım Çalışmalarının Etkinliği Üzerine Bir Araştırma: Bursa Örneği. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.98s.

Gürkan, N.G. 2000. Gelişme ve Nüfus Sorunu Olarak Göç Olgusu. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.93s.

Gürsakal, N. 2001. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 178, Bursa. 189s.

Gürtan, K. 1982. İstatistik ve Araştırma Metodları. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2941, İstanbul. S21-78.

Güven, S. 1996. Toplumbilimlerinde Araştırma Yöntemleri. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.217s.

Güzelbakan, A. 2000. Bursa'ya Göç Eden Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi, Bursa.112s.

Hancıoğlu, A. 1985. Türkiye'de Aile Biçimleri ve Hane halkı Büyüklüğü. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:7, Ankara.s67-76.

İlbars, Z. 1991. Aile-Akrabalık İlişkileri ve Değişimler Üzerine Bir Araştırma (1975). Aile Yazıları 2, Kültürel Değişmeler ve Sosyal Değişme. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2, Ankara.s141-145.

İnan, T. 1999. Konya Kenti Örneğinde Göç ve Kültürel Bütünleşme. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.311s.

Kaplan, E. 1994. Çatalzeytinli Göç ve Çatalzeytinli (Çatalzeytin'den Kentlere Göç, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Kırdaki ve Kentte Çatalzeytinli Üzerine

Karşılaştırılmalı Araştırma). Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Yayını, Bursa.74s.

Karpuz, H. 1993. Türk İslam Mimarisinde Erzurum Evleri. Kültür Bakanlığı Yayınları Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.s4-5.

Kartal, S. 1978. Kentleşme ve İnsan: Kentleşme Sürecinde İnsan Tutum ve Davranışlarında Meydana Gelen Değişmeler; Çankırı Köylerinden Ankara'ya Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma. TODAİE Yayınları, Ankara.

Kaya, M. 2001. Göç ve Sosyal Bütünleşme: Akarca Köyü Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.94s.

Kaygalak, S. 1999. Zaman ve Mekan Boyutuyla Göç ve Kentleşme: Mersin Demirtaş Mahallesi Örneği. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.258s.

Koç, İ. , Koç, D. 1998. Türkiye'de Evliliğe Karar Verme Süreci ve Bu Sürece Etkide Bulunan Faktörler. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:20, Ankara.s43-56.

Kongar, E. 1991. Türkiye'de Aile, Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri (1970). Aile Yazıları 2, Kültürel Değişmeler ve Sosyal Değişme. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2, Ankara.s63-91.

Kulu, I. 1990. Aile Büyüklüğünün Belirlenmesinde Kocanın Rolü: Türkiye'de Doğu-Batı Farklılıkları. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:12, Ankara.s41-64.

Kumar, A., Upadhya, R. B. 1999. Transition In Migration Trends In India. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt: 21, Ankara.s63-82.

Oğrak, A. 1998. Göç, Sosyal Değişme ve Bütünleşme: Güneydoğu Anadolu'dan, İzmit'e Göç Eden Aileler Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.273s.

Özbaş, S. 1974. Konya İli Çarıklar Köyü Aile Hayatı. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 513, Ankara.151s.

Özen, S. 1991. Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Değişmeler Soma Örneği. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 64, Bornova-İzmir.258s.

Schoorl, J. 1984. Fertility And Age At Marriage Of Turkish Women İn The Netherlands. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt: 6, Ankara.s27-48.

Soysal, M. 1997. Şanlıurfa Tarım Reformu Uygulama Bölgesindeki Seçilmiş Bazı Köylerin Toplumsal Yapıları Üzerine Bir Araştırma. 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri: Toplum ve Göç. DİE ve Sosyoloji Derneği Yayını No: 5, Ankara. S486-501.

Şahan, H. 1999. Kahramanmaraş İli Afşin İlçesi Kırsalından Kentlere Göç Olgusu ve Göçün Kırsal Kesime Olan Sosyo-Ekonomik Etkileri. Tekirdağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.65s.

Şentürk, Ü. 1999. Göç ve Kentleşme: Malatya Örneği. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.260s.

Tezcan S., AYTEKİN, M., YILDIRIM, N. 1992. Antalya İl Merkezinde Bir Gecekondu Yerleşiminde Yeni ve Eski Gecekondu Mahallelerinde Toplumun Demografik Yapısı ve Doğurganlık Düzeyi. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:14, Ankara.s87-100.

Ulusoy, M. 1983. Araştırma İstatistiklerinin Görüşme Süresinin Uzun ve Kısa Oluşuyla Nasıl Etkilendiğini Göstermeye Yönelik Bir Çalışma. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:5, Ankara.s59-70.

Ulusoy, M., Tunçbilek, E. 1989. Türkiye’de 1988’de Akraba Evlilikleri. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:11, Ankara.s35-46.

Ulusoy, M., Tunçbilek, E. 1987. Türkiye’de Akraba Evlilikleri ve Çocuk Ölümüne Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:9, Ankara.s7-26.

Ünalın, T. 1988. Türkiye’de Aile Büyüklüğü Tercihleri. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:10, Ankara.s21-38.

Ünalın, T. 1988. Türkiye’de Çekirdek Aileler. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:10, Ankara.s51-62.

Ünalın, T. 1994. İdeal Evlenme ve Doğum Yaşları. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt:16, Ankara.s65–73.

Ünalın, T. 2000. The Status Of Old Age Population In Turkey. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus Bilim Dergisi Cilt: 22, Ankara.s3–22.

Yalçın, A. 1999. Kırdan Kıra Göç Eden Ailelerin Sosyo- Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma: Cırık Köyü-Adana Örneği. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.68s.

Yanık, U. 1993. Kırdan Kente Göç Eden Kişilerin Sosyo Ekonomik ve Kültürel Yapılarında Meydana Gelen Değişiklikler: Ayyıldız Köyü Örneği. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.208s.

Yavuz, O., 2001, Bursa'ya Göç Eden Ailelerin Sosyo-Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:1 Sayı:1, 2002, Erzurum.s15-31.

<http://www.tb-yayın.gov.tr/basili/1999/>

<http://www.harmanlık.com.tr.tc>

<http://www.kenthaber.com/ilceler.asp>

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kadinstatu.htm>

<http://www.dicle.edu.tr/~halks/m114.html>

<http://www.mihenk.gr/arsiv/12/b-inanclar.html>

<http://www.cocukdunyasi.net/a20.htm>

<http://www.elyadal.org/pivolka/14/goc.html>

<http://www.gocder.com>

<http://www.die.gov.tr/turkish/sonistyoksl>

http://www.efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_I/aynur_ilhan.doc

<http://www.genclik.cydd.org.tr/dernek/0505/Kurultay2005-Marti.doc>

<http://www.qafqaz.edu.az/journal/konuttamenmuniyet.pdf>

<http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/>

<http://www.ahmetozer.org/b.4.gap.html>

<http://www.aile.gov.tr/aileist.html>

<http://www.die.gov.tr/konular310703-1.html>

<http://www.ilkadimdergisi.com/158/kapak-yukselozden.html>

http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/14_Celik.pdf
http://sura.cevreorman.gov.tr/gelen_tebliğ/9_konu/osman_gokce.doc
http://www.saglik.tr.net/cocuk_sagligi_akraba_evliiligi.shtml
<http://www.g.g.o.a.giyim%20k.cilt%20XV/mahmut%20tezcan.html>
<http://www.gocsempozyumu.org/kirsaldankente.htm>
<http://www.econ.boun.edu.tr/cee/gocturkiyeab.pdf>
<http://www.gocder.com/rapor01.htm>
<http://www.gocder.com/iceliligoc.htm>
<http://www.gocder.com/cumriyeti.htm>
<http://www.gocder.com/gocortayacik.htm>
<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/cevre/eylemla/torosa.pdf>
<http://www.education.ankara.edu.tr/~aksoy/eay/mkaratay.doc>

TEŞEKKÜR

Uzun bir dönemi kapsayan araŐtırmam sırasında bana büyük bir güven duyup yol gösteren ve çalıŐmamın her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danıŐman hocam sayın Prof. Dr. Orhan YAVUZ'a, tezimin her aşamasında bilgisi ve fikirleri ile beni teşvik edip yardımını esirgemeyen değerli hocam AraÇ. Gör. Süleyman KARAMAN'a, tezimin gelişimi sırasında her zaman yardıma hazır olduğunu bildiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Erkan REHBER, Prof. Dr. Bahattin ÇETİN, Doç. Dr. Bülent GÜRBÜZ ve Yrd. Doç. Dr. Tolga TİPİ'ye, sıkıntılarımı ve dertlerimi paylaŐıp her konuda moral veren ve aynı zamanda araŐtırmam sırasında bana çeşitli kaynaklar sağlayıp bana canı gönülden yardım eden çok değerli arkadaŐım Orkun EROL'a çok teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

30 Mayıs 1979 tarihinde Bursa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bursa'da tamamladıktan sonra 1997 yılında girmiş olduğu Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden 2001 yılında mezun oldu. 2003 yılı Şubat ayında Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.